

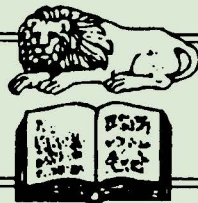

Jeromos füzetek

Bibliatudomány – Bibliaapostolság

43. szám

Húsvét, 2001

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
Budapest, 2001

Tartalomjegyzék

Tavaszi (V. É. rajza)	címlap
Ajánlás	1
Csendes percek	2
A megszemélyesített Bölcsesség szól hozzánk	
A Példabeszédek 8. fejezetének elemzése (Thorday Attila)	3
A János-prológius ószövetségi gyökerei (Zamfir Korinna)	10
Élő Ige Bibliaiskola, 33. óra (Vágvölgyi Éva)	22
Nagybőjti meditáció (V.É.)	28
Anyák napjára (vers)	30
Biblikus folyóiratok szemléje (Székely István)	31
Innen-onnan (Székely István)	33
A Mustármag-példabeszéd négy szövege (F. Kogler – Sz.I.)	35
Olvasóink kérdezik (Kocsi György)	37
Az erdélyi Katolikus Magyar Bibliatársulat (Nagy József)	44
Társulatunk életéből	47
Könyvajánlatunk	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
az első magyar szentírástudományi folyóirat
– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig ☎ 332-22-60

A szerkesztőbizottság tagjai:

Székely István, Tarjányi Béla, Thorday Attila, Vágvölgyi Éva

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Grafikák: Vágvölgyi Éva

Nyomda: Royal Press Hungary Kft.

Ajánlás

»Amikor 1978. október 22-én a Szent Péter téren kimondtam, hogy „Ne féljetek!”, még nem tudhattam, hogy milyen jövő vár rám és az egész Egyházra...

*Miért nem kell félnünk? Mert Isten megváltotta az embert. Amikor a Szent Péter téren mondtam ezeket a szavakat, már tudtam, hogy az első enciklika és az egész pontifikátusom munkája a megváltás igazságához fog kötődni. Benne találjuk meg a „Ne féljetek” felkiáltás legteljesebb megerősítését: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen”(Jn 3,16). Az emberiség történetében ez a Fiú a Megváltó. A megváltás áthatja az emberiség egész történetét, a Krisztus előtti is, és előkészíti eszkatologikus jövőjét. Ez a „világosság világít a sötétségben, de a sötétség nem fogta fel”(Jn 1,5). *Krisztus keresztségének és feltámadásának ereje sokkal nagyobb minden rossznál, amelytől az embernek félnie lehetne vagy kellene.*«*

II. János Pál pápa,
Átlépni a remény küszöbén (1994)

Girincs – Keresztút

Állsz és nézel:
Nincs kép.
Kő van,
Holt kavics.
Színek,
Foltok,
Alaktalanul.
Állsz és nézel:
Simára koptatott
Kavicsok
Domború háta hív:
Lépj ki az időből,
A gyorsan suhanó
Percek rohanásából.
Máskor a képek
Rádnéznek,
Kifelé önmagukból,
Párbeszédre hívnak.
Itt befelé
Fordítják arcukat,
Mintha minden
Csak a hátát mutatná.
Ha látni akarod őket,
Magadba kell engedned,
Hogy arcuk
A te szívedben
Szülessen meg.
Nincs szép,
Szakállas
Krisztus-arc,
Amin elmerenghetsz.
A te húsodból,
A te véredből
Akar megszületni.

A te bensődben
Formálódó
Arcot visel
A szenvedő,
A keresztet cipelő,
Az elbukó és fölkelő,
A meghaló és föltámadó.
S ha csendesen,
Soká elnézed,
A szelíd és fájdalmas
Mária-arcot is
Megláthatod magadban.
De jaj, megborzongsz,
Mikor észreveszed, hogy
Ott lüktet benned
A sötétség,
A vad, vak gyűlölet
Acsarkodó arca is.
Ne félj tőle,
Ne told el magadtól.
Nézz szembe vele,
És hagyd, hogy
A feltámadás
Végső ragyogása
Lelked minden
Homályát
Fénybe borítsa.
Simára koptatott
Kavicsok
Domború háta hív:
Lépj ki az időből,
A gyorsan suhanó
Percek rohanásából,
Ne csak nézd,
Hanem éld újra
A keresztutat. (Havva)

Thorday Attila

A megszemélyesített Bölcsesség szól hozzánk

(A Példabeszédek 8. fejezetének elemzése)

A Példabeszédek könyve Izrael legrégebbi bölcsességi hagyományának gyűjteménye. A 10–31. fejezetek olyan különféle eredetű mondásokat tartalmaznak, amelyek az ifjúság nevelését szolgálják. Az 1–9. fejezetek példázatai – feltehetően a fogság utáni időben – a fentiek bevezetéseként íródtak.

A Péld 8. fejezetének egzegézisével arra törekszünk, hogy az előttünk álló kanonikus szöveget úgy értelmezzük, hogy annak fényében a jelen olvasó egyéni és közösségi történelmi tapasztalatai is megvilágítást nyerjenek. Megfigyelhetjük, hogy az Istentől eredő bölcsesség miként foglalja magába Isten emberek felé való feltárulkozását, lépésről lépésre való kinyilatkoztatását egészen addig a csúcspontig, míg végül benne az isteni Jelenlét köztünk- és bennünk-lakását a názáreti Jézusban fölfedezhetjük.

A 8. fejezet első három verse a fejezet további részében olvasható beszéd bevezetésül szolgál; célja egyszerűen abban áll, hogy elhelyezze a szólni kívánó Bölcsességet.

Ki ez a Bölcsesség? A szövegből nem derül ki egyértelműen. Egyesek az Értelemmel azonosítják, amely a valóságot a maga mélységében fogja fel – de így se tudunk sokkal többet róla. Asszonyként mutatkozik be – e megfogalmazás talán az idegen, senkihez sem tartozó nővel, a magát áruba bocsátó prostituálttal áll ellentétben. Ennek ellenére meglepő, hogy beszédének bejelentésével a megszemélyesített Bölcsesség ragadja magához a kezdeményezést. Nem csak az ismerőseivel áll le beszélgetni, hanem igazi szózatot intéz a széleskörű hallgatósághoz; nem a kedvező dolgokról szónokol, hanem emelt hangon kifejezetten dorgáló beszédet tart. Hallgatóinak nem ad szót, senkit meg nem hallgat, ellentmondást nem tűr.

Hol tartja beszédét? A 2-3. versek egy jól meghatározott helyet jelölnek meg számára. Az ókori, közel-keleti, fallal körülvett városok

kapuin kívül volt az utak csomópontja. Jeruzsálem óvárosába például az ún. Jaffai és a Damaszkuszi kapun lehetett bejutni. Az utak találkozásában, a kapu előtt tágas tér volt. Másrészt a városokat – s különösen megfigyelhető ez Jeruzsálem esetében – a védhetőség céljából többnyire magaslatokra építették. A dombra való felkapaszkodás után a kapuk előtti tágas térség tehát megpihenésre is szolgált. Rendszerint itt folyt a város társadalmi, kereskedelmi élete, és ez volt az igazságszolgáltatás törvényes helye is; előfordult, hogy nagyobb vallási összejöveteleket is e tereken tartottak. Esténként, amikor a nappali meleg alábbhagy, a város népe, és különösen a fiatalság kivonul a városkapuk előtti terekre, hogy találkozzanak egymással: egymásra találnak ott a szerelmesek és a bábéskodók, a kereskedők és a politikusok egyaránt.

Ezt a helyet választja a Bölcsesség is, hogy ott szólásra emelkedjen. Célja úgysem az, hogy bizonyos kiválasztottakhoz szóljon, hanem mindenkít meg akar szólítani; mondanivalóját mindenkinek hallani kell. Nem iskolát alapít, mint egyes filozófusok, nem a jeruzsálemi templomot választja prédikációjának színhelyéül (miként azt Sírak fia teszi), hanem a nyilvánossághoz szól. Költői nyelvezetében nem szerepelnek a természet szépségét leíró kifejezések: nem medítál az erdők békéjéről, a mezők gazdagságáról, nem csodálkozik rá a végtelennek tűnő tengerre, vagy a csillagok ragyogására. Ellenben ott mutat rá Istenre, ahol a városi ember él, a társadalmi kapcsolatok közepette. És mit mond Istenről a megszemélyesített Bölcsesség?

A Bölcsesség beszéde két részből áll: a 4-31. versek alkotják az elsőt, ami három szakaszból áll (a 4-11., a 12-21. és a 22-31. versek), a témákat záró buzdítás (32-36. v.) a másodikat.

A szózat első részének első szakaszát a “ti” személyes névmás hangsúlyos ismétlődése jellemzi. Ily módon teremt kapcsolatot hallgatóival a Bölcsesség. A szakasz irodalmi szerkezetét – a 4. versben olvasható megszólítás után – a következő kifejezések határozzák meg: *értsetek, kapjatok észbe, hallgassatok* (5-6a), *legyetek okosak, legyetek értelmesek* (5), *helyes, világos, igaz* (6), *igazság, egyenes* (7-8), *érthető* (9), *intelem, tudás, ismeret* (9-10), *vegyétek, fogadjátok* (10). A fenti szakasz koncentrikus szerkezetet mutat: elején és végén felszólí-

tó módban álló igék körülölelik a többszörösen ismétlődő *igazság* szót és annak szinonimáit.

A 4. vers tehát a szakasz irodalmi keretén kívül van, és egyetlen dolgot húz alá: a Bölcsesség megkülönböztetés nélkül mindenkihez szól. Ily módon megismétli a 2-3. versek mondanivalóját. Az 5. versben olvasható, nem éppen udvarias jelzőkkel (*balgák, dőrék*) a hallgatóságot csúfolja. Bár hallgatói nem kifejezetten a fiatalok, a Bölcsesség szemében még mindig nem érték el a nagykorúságra jellemző és megkívánható érettséget.

A hallgatóság éretlensége indokolja, hogy a Bölcsesség azon fáradozik, miként tehetné őket értőkké. (A héber szöveg szívet ír, amikor az ember döntési képességét akarja megragadni; a biblikus antropológia szerint az ember szíve nem annyira az érzelmi központját jelenti, mint inkább a világos megkülönböztetés- és döntés-képességét.)

Az értelem, az intelligencia elnyerésére szólító Bölcsesség önmagáról semmit nem nyilatkozik. Saját szavait olyan jelzőkkel illeti, mint *egyenes, világos, kiváló*, ugyanakkor nem tárja föl azok tartalmát. Saját tanítását magasztalja. A 7-8. versekben olvasottak is inkább csak szavainak minőségét írják le, de a tanítás tartalmáról itt sem olvashatunk. A Bölcsességtől tanulható *igazság* több, mint a mindennapi élet sikere: a vallási és erkölcsi tanítás legmagasabb foka, amely gyökeres ellentétben áll a *gonosszággal, hamissággal és fondorlatos beszéddel*. Ugyanezen kifejezések többsége a MTörv 32,4-5-ben is olvasható, ott Jahve és Izrael népével kapcsolatban.

Az *igazságtalanság* utálatos a Bölcsesség szemében. A Példabeszédek gyűjteményében gyakorta Jahvéval összefüggésben szerepel a kifejezés, valamint többnyire az ember valamilyen erkölcsi cselekvésével kapcsolatos (Péld 6,16-19; 11,20; 12,22; 15,9).

A Bölcsesség szózatának következő részét ismét első szavaival jellemezhetjük: *Én, a bölcsesség...* (8,12). A személyes névmások a szakasz elején és végén ismétlődnek, és így keretbe foglalják a *nekem, általam, velem* határozószókat. Végre nem csak jelzőkkel szól önmagáról a Bölcsesség, hanem cselekedeteinek célját és következményeit is megismerhetjük: királyok igaz tanácsadójaként mutatkozik.

E szakaszban egymás mellett olvasható az elméleti tudás és gyakorlati ismeret. Kifejezéseinek többsége megtalálható más bibliai könyvekben. Ezekkel a szavakkal illeti Jessze sarját, akit eltölt majd az Úr lelke (Iz 11,2). A kifejezések hasonlósága azonban nem bizonyítja a két szöveg irodalmi függőségét annál kevésbé, mert a próféta szavai első sorban nem Jessze utódját, hanem az Úr lelkének jellemzőit írják le. Tehát a kifejezések megfelelőségéből inkább a Bölcsesség és Isten lelkének hasonlóságára következtethetünk. Továbbá Jób 12,13.16a verseiben is hasonló párhuzamokat olvashatunk.

A 8,13-21 szakaszban *Jahve félelme* kifejezés kap központi szerepet; kifejezett említés itt nincs a Bölcsességről. Am e kettőt bizonyosan nem lehet elválasztani, amint erről több mondás biztosít: *Az Úrnak félelme az ismeret kezdete, /a bölcsességet és intést csak a bolondok vetik meg [...] /gyűlölték a tudást, /és nem az Úr félelmét választották. /[...] akkor megérted, mi az Úr félelme, /és rájössz, mi az istenismeret. /A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme, /és a Szentnek a megismerése ad értelmet* (Péld 1,7.29; 2,5; 9,10). Jób 28,28 szintén együtt említi Jahve félelmét és a bölcsességet.

Amint a 7-8. versek antitetikus parallelizmusainál megfigyelhettük a negatív és pozitív jelzők váltakozását. A 13. versben szereplő *gyűlöletes* jelzőnek a 17. és 21. versekben olvasható *szeret* ige felel meg (*a bölcsesség szereti azokat, akik őt szeretik*).

Istenről hasonló képe van a zsoltárosnak is, aki így ír: *A hűségeshez hűséges vagy, /a feddhetetlen emberhez feddhetetlen; /A tisztához tiszta vagy, /de a hamisnak ellenállsz* (Zsolt 18,26-27). A Bölcsesség könyvében pedig az isteni Bölcsességre alkalmazva a következőket olvashatjuk: *A bölcsességet könnyen fölismerik, akik szeretik, /és megtalálják, akik keresik* (Bölcs 6,12). A negyedik evangélista megfogalmazása szerint Jézus így tanít (Jn 14,21): *Aki szeret engem, azt szeretni fogja az én Atyám; én is szeretni fogom őt, és kinyilatkoztatom neki magamat*.

A Péld 8,15-16 tartalma meglep bennünket, hiszen azt fogalmazza meg, hogy a nép vezetői hallgatnak a Bölcsesség szavára, és így népüknek valóban előljárói. A hatalommal rendelkezők felsorolásában negyediként, utolsóként említett *hatalmasok* (KNB) / *főemberek*

UKB) / *előjárók* (UPB) tulajdonképpen a Birák könyvében is szereplő törzsi vezetők. De a Bölcsesség hatékony a szegények körében is: igazságot szolgáltat és vagyont ad a szegényeknek (vö. 20-21. versek).

Az isteni Bölcsesség bemutatkozását olvasva megfigyelhetjük, hogy bár a szakasz semmi utalást nem tesz a Izrael történelmére, a kifejezések mégis rokonságot mutatnak bizonyos Jahve-beszédekkel (Ter 28,13-15; Kiv 3,4-10; 20,1-2; Iz 44,24-28; 45,6b-8).

A Bölcsesség beszédének harmadik szakasza (8,22-31) a legtöbbet idézett, ugyanakkor legnehezebben értelmezhető része. A szakasz első szava, *Jahve* – az előző két szakasz kezdőszavaihoz hasonlóan (4. vers: *ti*; 12. vers: *én*) – jól kifejezi annak témáját: jelen esetben a Bölcsesség és Isten kapcsolatát.

A 22-23. versek félreérthetőségén csúszott el annak idején Áriusz, aki a második isteni Személy teremtett mivoltának tanát e versekre alapozta. A szöveget olvasva azonban nem szögezhetünk le egyebet, mint hogy a Bölcsesség eredete Istennél van: Jahvéból született, Ő hozta létre, Ő *alkotta /formálta*, valamint hogy léte a teremtés előtti időtlenségbe nyúlik vissza. A Bölcsesség tehát csakis Istentől ered. Jób hasonló szavakkal kiált föl: *Bőrbe és húsba öltöztetél, /csontokkal és inakkal szőttem át* (Jób 10,11). A zsoltáros szintén ezekkel a szavakkal fejezi ki, hogy léte egyedül Istentől függ: *Te alkottad veséimet, /anyám méhében te szőttem a testem* (Zsolt 139,13).

A 24-26. versek a Bölcsesség teremtés előtti “születéséről” szólnak. A teremtett világ leírását alulról, a mélységektől, a vizek forrásától kezdi (24. vers), majd tekintetét a hegyekre és halmokra emeli (25. vers), illetve a földet és a mezőket szemléli (26. vers), amelyek a teremtés után az ember otthonává lesznek. E leírásban semmiféle korabeli kozmogóniai elképzelés nem kap helyet.

Ellenben a 27-30a versek Jahvét teremtő munkájában mutatják be, de minduntalan azt hangsúlyozva, hogy a Bölcsesség már akkor jelen volt. A papi szerzőtől származó leírás (Ter 1) Isten teremtő szavára helyezi a hangsúlyt, itt viszont Jahve különféle teremtő tetteit sorolja föl a szerző. Az előző versek gondolatmenetével ellentétben mind a 27., mind a 28. versben tekintetével felülről halad lefele. A korabeli természettudományos elképzelés alapján az égbolt kifeszítéséről és a föld alapjainak megszilárdításáról ír. A Ter 1. fejezetének megfogalmazá-

sához hasonlóan a káosz előfeltételezéséből indul ki. Az őstenger viszszaosztása a rendteremtés részét képezi a Ter 1,9-10-ben, s ez a gondolat jelenik meg itt a Péld 8,29-ben is.

A 8,30a versben visszatér a gondolat, hogy a Bölcsesség már akkor jelen volt: *Én már mellette voltam, mint kedvence*. Sőt, ha végigtekintjük a szakaszban előforduló, Bölcsességre vonatkozó szavakat, meglepő módon áll előttünk fejlődése: fogantatása (22), mintegy méhen belüli fejlődése (23), születése (24-25), a Teremtő melletti ottléte (27), s végül mint kedvenc gyermeket látjuk játszózni Isten színe előtt (30-31).

A 8,22-31 szakaszra összességében tekintve tehát négy időszakaszt különíthetünk el: az első két versben a Bölcsesség megformálásáról olvashatunk a teremtés előtti időtlenségben (22-23), a következő három versben pedig a világ teremtését megelőző születéséről (24-26), ezt követően gyermekként segédkezik a világ megteremtésében (27-30a), végül Isten és az emberek közötti kapcsolatban találja örömét (30b-31).

Ez utóbbi gondolattal szólítja meg hallgatóit az isteni Bölcsesség: ő, aki Isten színe előtt töltötte boldog életét, most az emberek fiaival lép kapcsolatba. Az ember világa mindig fontos volt számára (vö. 8,23.26.29.31), de most közéjük is lép.

Miután tehát tanításának kiválóságát méltatta (4-10), magát eredményes és igazságos királyi tanácsadónak mondta (12-21), most újabb érvet hoz fel annak érdekében, hogy hallgatóit megnyerje: eredete Jahvéra nyúlik vissza, már akkor mellette volt, amikor az megteremtette a világ szilárd rendjét, most pedig örömét abban leli, hogy a teremtett világban, az emberek között éljen. Tehát az isteni bölcsesség a teremtő Istennel, a teremtett világgal, és az emberekkel való kapcsolatában tárul elénk.

A motivációk sorozata után a buzdítás következik. Megszólításában mindenkit szeme előtt tart; amikor azt mondja: *fiaim* (32), illetve *ember* (34), ez irodalmilag kapcsolatba hozható a 31. versben olvasott *emberek fia* kifejezéssel.

A Bölcsesség teljes nyilvánosság előtt tartja meg beszédét, hogy mindenkinek megmutassa az egyenes és igaz életutat. Tanácsot ad a

népek felelős vezetőinek (vö. 8,15-16), de ugyanezt a szerepet tölti be a szegény és elnyomott ember életében is.

Az alaptémát a háromszorosan ismétlődő (32.33.34) "hallgat" ige jelöli ki. A 8,6-10 szakasz már előkészítette e témát: a tanítvány odafigyel mestere szavára. E fejezetet lezáró szakaszban az odahallgatás mint áldásforrás, a meg nem hallgatás pedig átok forrásaként szerepel (8,36).

A bölcsesség kapujában várakozó és ébren őrködő ember azért boldog (vö. 8,34), mert aki keresi a Bölcsességet, az meg is találja (vö. 8,17). Sírák fia is buzdít arra, hogy: *Ha okos embert látsz, keresd fel korán, /és lábad koptasd ajtaja küszöbén* (Sir 6,36). Aki azonban megveti az isteni Bölcsességet, annak élete a halálba vezet (vö. 7,27). A 8,35-36 versekben megfigyelhető megfogalmazás, az élet és a halál közti alapvető döntés mint sürgető feladat, tipikusan a fogság utáni idők teológiai irodalmára jellemző (pl. Sir 15,17-18). Hasonlóan, a fogság utáni, deuteronomista szerző Mózes ajkára adja a felszólítást: *Nézd, eléd tártam ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is...* (MTörv 30,15kk).

E sorok olvasóinak szívből kívánom, hogy Isten megtestesült Bölcsességétől merítve mind jobban boldoguljanak az életben.

Zamfir Korinna (Kolozsvár)

A János-prológos ószövetségi gyökerei

A János-evangélium meglepően más, mint a szinoptikus evangéliumok. Ezért a szentíráskritika – különösen annak hőskorában – radikálisan megkérdőjelezte hitelességét a Jézus-esemény megközelítése szempontjából. A teológiai hangsúlyok kétségtelenül eltérnek. Azonban a különbségek ellenére fontos kiemelni, hogy a János-evangélium nem másról beszél, mint a szinoptikusok, hanem feltételezi azoknak az eseményeknek és igazságoknak az ismeretét, amelyekről azok szólnak, és ezeket mélyíti el teológiai megközelítése.

A legszembeűnőbb a nagyon sajátos Jézus-kép. A szinoptikus evangéliumok is a húsvéti hitben megismert Krisztusról szólnak, János viszont a legvilágosabb módon fejezi ki azt, hogy Jézus nemcsak a másokért élő ember, az Istentől küldött, de félreismert próféta, hanem egyben az egészen más, az idők kezdete előtt már Istennél létező, a történelem egy adott pillanatában valóságos emberré váló Logosz.

A János-evangélium elmondja, hogy mire képes Isten az emberért, hogyan szereti őt (3,16-17), illetve hogyan válik láthatóvá a mindent odaadás az Atya küldetését a végsőkig vállaló Fiú életében.

Az evangélium bevezetője az újszövetségi krisztológia csúcspontja, és egyben a János-evangélium üzenetének foglalata. Régi felfedezés, hogy a prólógosban megtalálható az evangélium valamennyi nagy témája. Az Ige, aki az idők előtt Isten felé fordulva, szerető egységben van Istennel (preegzisztencia), belép a világba, testben, fényként, életként és igazságként az emberek számára, Jézus Krisztus személyében. A világot azonban fogva tartja a sötétség, képtelen Istent látni, megismerni őt. Ha korábban Isten lényeges, de mégis korlátozott kinyilatkoztatást adott magáról a mózesi törvényben, Jézusban, a testté lett Igében Isten ajándékának teljességében részesülhetünk. Azt az Istent, akit “soha senki nem látott” (1,18), Jézus Krisztus mondta el, életével.

A János-prológos lényegét tekintve őskeresztény himnusz, teológiai szempontból pedig krisztológiai hitvallásnak tekinthető.

A probléma

Az evangélium nyelvezete, különösen a dualista kategóriák, mint a fény – sötétség, világ fiai – világosság fiai, fenn – lenn ellentétpárok, a filozófiai mélységeket tükröző jézusi beszédek hellenista és gnosztikus eredetet sugalltak. Jézus itt nem a hétköznapokból vett egyszerű példázatokkal tanít, hanem hosszú, mélyértelmű beszédeket mond az újjászületésről, a világosságról, az igazságról, az élet kenyeréről. Ezért úgy tűnt, hogy ez az evangélium egy gnosztikus irat, amelynek nincs sok köze sem a názáreti Jézushoz, sem a Szentírás alapvető üzenetéhez¹. Ezzel összefüggött a késői keltezés (szélsőséges nézetek szerint a második század vége)².

A görög bölcséleti hatás kétségtelenül érvényesül a János-evangéliumban. Ennek egyik legnyilvánvalóbb bizonyítéka a Logosz-tan. Azonban meglehetősen leegyszerűsítő pusztán gnosztikus – akár keresztény gnóvizst tükröző – írásnak tekinteni a János-evangéliumot, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni a régebben feltételezettnél jóval korábbi keletkezést, a qumráni irodalommal való hasonlóságokat, az ószövetségi gyökereket, valamint azt a lehetőséget, hogy éppen ez az evangélium hathatott valamilyen módon a keresztény gnóvizsra.

A Logosz-tan gyökerei

A λόγος-t hagyományosan „igé”-vel, „szó”-val szokták fordítani, azonban a kifejezés, ha el is tekintünk filozófiai és szentírási használa-

---

¹ Bultmann és a német iskola szinte kizárólag a gnosztikus hatást állítja. Érdekes, hogy a legújabb magyar szentírásfordítás, a Káldi-Neovulgáta János-bevezetője is (mely a *Stuttgarter Biblia* Eleonore Beck által írt jegyzeteit fordítja) csak a gnosztikus eszmei hátteret említi, és semmit nem szól a nagyon világos ószövetségi kapcsolatokról.

² A leegyszerűsítő megközelítést jelentős mértékben módosította a papiruszok felfedezése, különösen az Egyiptomban megtalált Rylands-papirusz (P⁵², 125-135), amely azt igazolja, hogy a 110 utáni keltezés nem lehetséges. Másrészt a szöveg benső érvei is megkérdőjelezik a kései keletkezést (a "zsidók" kifejezés pejoratív lize, a jánosi közösség szembeállításával azokkal, akik nem hisznek, a zsinagógával való összeütközésről, a keresztények üldözéséről és Palesztinán kívüli szétszéledésükről szól, tehát olyan eseményekről, amelyek 90–100 táján jelentettek égető problémát). A qumráni közösség irodalma szintén fontos adatokkal szolgált, mert egy Kr. u. 1. századi autentikus zsidó közösség írásaiban megtalálhatók azok az ellentétpárok, amelyek a János-evangéliumot is jellemzik. Pl. a Közösség szabályzatában (1 QS I, 9) az áll, hogy szeretni kell a fény fiait (a közösség tagjait), és gyűlölni a sötétség fiait (a kívülállókat). Az is sokak számára egyértelmű, hogy az események leírásában János sokszor pontosabb a szinoptikusoknál (például valószínű Jézus többszöri jeruzsálemi útja és judeai működése), de a helyrajz és a kronológia (szenvedéstörténet) is őt látszik igazolni.

tától, sokkal tágabb jelentésű, és nem a hétköznapi értelemben vett "szó"-t jelenti, amelyre a görög nyelv inkább a ῥῆμα-t használja³. A jelentése igen gazdag, inkább beszédet, közlést jelent, és fontos háttérként ott van mögötte az értelem: egy értelmes lény közléséről van szó. A λόγος szoros összefüggésben van a λογικός-szal. Egyéb jelentésárnyalatai a megnyilatkozás, kijelentés, híradás, vagy akár a beszéd tárgya – a valóság vagy dolog, amelyet a szóbeli kijelentés közöl⁴.

A logosz-fogalom a görög filozófiában már Hérakleitosznál megjelenik, nála azonban a kifejezés vonatkozásban van a λέγειν őserelmével, az egymásra helyező összegyűjtéssel. Noha beszédet is jelenthet, Hérakleitosznál – amint erre Heidegger rámutat – a λόγος alapvetően nem más, mint a összegyűjtöttség, "magának a létezőnek az összeszedettsége"⁵, és így lényegében a léttel azonos.⁶

Döntő hatása volt Platónnak, aki a 4-5. század fordulóján megfogalmazta mai napig is ható létértelmezését. Az érzékelhető létezők ősképe és alapja, minden létezés forrása az örök szellemi valóság, aki maga a Jóság, a Szépség és Igazság. A lét így nem más, mint az ἰδέα – a látott –, az elrejtettségből előjövő, a jelenlevő. Ezért a logosz, mostmár nem csak gyűjtésként, hanem beszédként is éppen ezt az elrejtettségből előjövést szolgálja.

---

³ Természetesen a ῥῆμα jelentése is bővebb: beszédet, mondást, tárgyat jelöl, vagy igét a szó nyelvtani értelmében.

⁴ A különböző jelentésekről és azok előfordulásáról ld. Varga Zs., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, λόγος címszó, 584-587.

⁵ M. Heidegger, *Bevezetés a metafizikába*, 67.

⁶ i.m. 65-69. Heidegger az 1. és 2. töredék elemzéséből, valamint ezeknek az 50., 34. és 72. töredékkel való egybevetéséből arra a következtetésre jut, hogy a λόγος és a φύσις azonos értelmű, és ezért Hérakleitosz logosz-fogalma nem lehet az újszövetségi Logosz-tan gyökere, mivel nem szót, beszédet, ill. nem Isten parancsainak a kihirdetőjét jelenti, mint az Újszövetségben. Érdekes azonban a következő állítása: "Ha a λόγος alapjelentését mint gyűjtést és összeszedettséget fogjuk fel, akkor ezenközben meg kell állapítanunk és le kell szögeznünk a következőket: A gyűjtés sohasem pusztán összetere-lés és felhalmozás. A szét- és egymás ellen törekvőt együvé tartozóként tartja össze. Nem hagyja, hogy széthulljon, vagy pusztán szétszór, vagy csak úgy odahányt legyen. Mint egybetartás a λόγος az átható működés, a φύσις jellegével bír." Természetesen az Újszövetség Logosz-fogalmát nem lehet minden további nélkül Hérakleitoszból levezetni, és tény, hogy Philón közvetlen hatása sokkal biztosabb, azonban egyenes út vezet az ő – összegyűjtött, rendezett létként értetett – logoszától, a platóni idea-tannal összekapcsolt logoszfogalom keresztül Philónnak a teremtés mintájául szolgáló Logoszáig.

Az egyértelmű “közlés, beszéd” értelmet Arisztotelész adja a logosznak⁷. A kijelentés igazsága nem más, mint az értelem megegyezése a léttel, a valósággal. A lét (φύσις) elválik a lét igazságát kifejező közléstől (λόγος), és így “a lét a gondolkodással szembeállítva az alapul szolgáló, a kéznéllevő.”⁸

A klasszikusok gondolkodásából merítő hellenista filozófia szerint (különösen a sztoikusoknál) a Logosz az immanens isteni szellem, az ősertelem, amely elrendezi és irányítja a világmindenséget.

A görög bölcsélet és a zsidó gondolatvilág találkozása

A bölcsességi irodalom, mint sajátos műfaj és mint gyűjtemény a fogság utáni időre jellemző, és minden külső hatás ellenére megmarad a tipikusan zsidó mentalitás talaján. Ez világosan látható már a héber bölcsesség-fogalom, a חכמה (hochma) elemzéséből. A bölcsesség nem annyira egy intellektuális kategória, hanem sokkal gyakorlatibb jelentése van, a kézműves kézügyességétől, a megfontoltságon és okos életvitelen keresztül az istenfélelemig. Egy fajta életstílusról van szó, amelynek célja a boldogság, alapja pedig az Istentől a világba adott rend felismerése, annak a tudatosítása, hogy összefüggés van a helyes magatartás és a jutalom, a gonoszság és büntetésül kapott szenvedés között.

Vitathatatlan azonban, hogy a hellenizmus idején a görög filozófia eszméi hatással voltak az ószövetségi bölcsességi irodalom kései írásaira, különösen a Bölcsesség könyvére. De itt is érdekes megfigyelni, hogy Sirák fia és a Bölcsesség könyve – ha be is építi a görög gondolkodásmód elemeit, – ezt végső soron azzal a szándékkal teszi, hogy a legigazibb zsidó vallási hagyományt a megváltozott kulturális körülmények között hitelesen képviselje és aktualizálja. Itt egy fajta korai inkulturáció tanúi lehetünk. Több ez, mint alkalmazkodási kísérlet; sokkal inkább arról a törekvéstről van szó, amely a gondolkodó, új kihívásokkal szembesülő zsidóságnak egy értelmes hitet akar felkínálni. Nagyon világos ez például Jézus, Sirák fia könyvében, ahol abban a bevezetőben, amelyet a szerző unokája és egyben a mű fordítója írt, a

---

⁷ Heidegger, i.m. 90-93.o.

⁸ i.m. 100.o.

héber Szentírás beható tanulmányozása úgy jelenik meg, mint a bölcsesség és műveltség forrása.⁹ “Ézért határozta el Jézus, a nagyapám – miután behatóan foglalkozott a Törvénnyel, a Profétákkal és az atyáktól ránk maradt többi írással, s elegendő ismeretre tett szert –, hogy maga is ír valamit, ami a műveltséget és a bölcsességet előmozdítja. Így, aki ezt kedvvel és szeretettel elsajátítja, egyre gyarapodhat a törvény szerint való élet útján” (Sír 0,7-14). Hasonló az üzenete a Sír 39,1-9-nek,¹⁰ vagy a zsidó vallás és történelem nagyjainak dicséretét tartalmazó 44–50. fejezetnek (pl. Mózesről: “Szemtől szembe adta neki parancsait, az élet törvényét és a bölcsességét” Sír 45,5.) A könyv egy autentikusan zsidó bölcsességi írás, a maga praktikus, életstílust formáló szemléletével, de irodalmi műfajként is, a számos *masal*-lal. Ugyanakkor világos az üzenet: a zsidóknak nem kell kisebbségi érzettől szenvedniük, nincs miért azt gondolniuk, hogy saját hagyományaik alacsonyabbrendűek a görög műveltségénél. Hiszen a kortársak által nagyra tartott bölcsesség nem mástól származik, mint Istentől, és ez a bölcsesség, miután részt vett a teremtésben, Isten szándéka szerint a Sionon, Jeruzsálemben ütötte fel sátrát (vö. KNB: 24,5-16; UKB: 24,3-8).

A Bölcsesség könyvében már sokkal jobban érezhető a szerző törekvése, hogy a görög bölcsélet néhány fontos gondolatát beépítse művébe. Megjelenik a lélek halhatatlanságának gondolata (3,1-4.7-9). A legszembetűnőbb azonban az a néhány vers, amely a Bölcsesség szellemi természetéről és tulajdonságairól szól (7,22–8,1).

Alexandriai Philón – a zsidó hitű és vallású, de a görög szellemiségtől ihletett gondolkodó az ezredfordulón megkísérelti a zsidó vallás és a

---

⁹ Nem célom a Sír kéziratának szövegváltozatairól tárgyalni.

¹⁰ “Milyen más, aki egész lelkét arra adja, hogy a Magasságbeli törvényét tanulja; kutatja az elődök bölcsességét, s a jövődőlésnek szenteli idejét. Neves emberek mondásait őrzi, s behatol a példabeszédek világába. A hasonlatok titkait fűrkészi, s a bölcs mondások értelmét keresi. A főemberek közt teljesít szolgálatot, és megjelenik a fejedelmek előtt. Bejárja idegen népek országait, fölfedez jót s rosszat az emberek között. De szíve azon van, hogy reggeltől Urát s Teremtőjét keresse. Lelkét a Magasságbelihez emeli, imára nyílik ajka, s bűneiért eseng. Ha tetszik Urának, a Hatalmasnak, akkor eltöti az értelem lelkével. Bölcs szavak törnek elő belőle, és imádságában az Urat dicséri. Bölcsen gondolkodik, ért a tudományhoz, s titkok megértésén járhatja az eszét. Nyilvánosra is hozza tanítását, s dicsekszik az Urnak szent szövetségével. Bölcsességét sokan magasztalják, s az nem is múlik el az idők végéig. Az emlékezete nem enyészik el, késő nemzedékek emlegetik nevét.”

görög filozófia összhangjának a megteremtését. Ennek a törekvésnek kiemelkedő példája *A világ teremtése* című munkája (Kr. u. 30 táján). A papi teremtés-elbeszélést elemzi, de Platónhoz hasonlóan egy gondolati minta létét tételezi fel, amely megelőzi a teremtés aktusát¹¹. Abból a kijelentésből indul ki, hogy Isten az embert az ő képmására teremtette (Ter 1,26), és arra a következtetésre jut, hogy Istennek az egész világot is, amelynek része az ember, az ő képmására kellett alkotnia. Ez nem más, mint egy archetipális, csak a szellem által hozzáférhető világterv, a teremtés eszmei terve, az "ideák ideája, Isten Logosza". Philónnál tehát a Logosz az első szellemi lény, akit Isten a világ teremtésének ősmintájaként használ, és aki közvetítő szerepet tölt be Isten és a teremtmények között. Isten általa győzi le a káoszt és hozza létre az értelemről áthatott, rendezett világmindenséget.

A Logosz-fogalom ószövetségi gyökerei

Amint már szó volt róla, Platón és különösen Arisztotelész óta a *logosz* beszédet, értelmes közlést jelent. Másrészt a LXX *logosz*sal fordítja a héber דְבַר (szó, beszéd) kifejezést. Ha tehát ezt a két tényt összevetjük, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a rokonságot, amely az Ószövetségből ismert "Jahve szava" és a János-prológos Logosza között fennáll.

Az ószövetségi istenképhez szorosan hozzátartozik Jahve szavának az ellenállhatatlan hatékonysága, teremtő ereje¹². "Isten szólt: 'Legyen

---

¹¹ Akárcsak a városépítőnek, úgy Istennek is nemcsak hatalommal és gazdag képzelőtehetséggel, hanem eszmei tervvel is rendelkeznie kell, amikor hozzálát munkájához. Ld. Philo Judaeus, *The Creation of the World*, in: Oliver J. Thatcher (ed.), *The Library of Original Sources*, III., The Roman World, 355-369

¹² Egyébként meglepően sok utalás van Isten szavára más közelkeleti ókori vallásokban is. A hasonlóság abból az alapvető tapasztalatból érthető, hogy az ember beszédével saját magából közöl valamit, hogy a szónak hatalma, építő, gyógyító, adott esetben pusztító ereje van. Ez a döntő tapasztalat adhat magyarázatot arra, hogy a babiloni valási iratokban, az egyiptomi kozmogóniákban, az Ószövetségben és a hellenista filozófiában egyaránt szerepel az isteni szóra való hivatkozás. Tény, hogy az ókori Kelet vallásos emlékeiben Isten szava nem egy tőle különböző, egyéni létező, hanem magának Istennek az erőteljes megszemélyesítése. A babiloni Marduk-imában az áll, hogy az ő szava szétszaggatja az eget, megrendíti a földet, olyan, mint az áradó folyó vagy mint a vihar, amelynek semmi sem állhat ellen (Vö. Lorenz Dürr, *Die Wertung des göttlichen Wortes im Alten Testament und im antiken Orient*, Leipzig, 1938, idézi Th. Boman, 42-43). A memphisi kozmogónia azt mondja, hogy Pthah szájának erejével, szavával teremt meg az isteneket, és nevet ad a mindenségnek. Egy másik egyiptomi iratban az olvasható, hogy "Minden, ami van, igéd által jött létre" (IV. Ptolemaiosz idejéből, uo).

világosság', és lett világosság" (Ter 1,3). A gondolat refrénszerűen végigvonul a papi teremtés-elbeszélésen. Ez a meggyőződés visszatér később a bölcsességi irodalomban: "szavaddal teremtettél mindent" (Bölcs 9,1); "az Úr szava hozta létre a műveit, s a teremtett világ teljesíti akaratát" (Sír 42,15).

A zoltárok Isten szavának félelmetes erejéről szólnak:

Az Úr szava a vizek fölött, az Úr a hatalmas vizek fölött.

Az Úr szava tele erővel, az Úr szava tele fönséggel.

Az Úr szava cédrusokat tördel,

az Úr szilánkokra töri Libanon cédrusait.

Libanont ugráltatja, mint valami borjút,

Szirjont pedig, mint fiatal bikát.

Az Úr szava tüzes villámot szór,

az Úr szava megremegteti a pusztát,

az Úr megremegteti Kádes pusztáját.

Az Úr szava tölgyeket csavar ki,

és megritkítja az erdőket. (Zsolt 29, 3-9 / UKB)

Ez a szó nemcsak félelmetes, hanem megújító (tavaszt hozó) és gyógyító is: "Szava elhangzik, és olvadni kezd, feltámad a szél, és folynak a vizek" (Zsolt 147, 18). "Mert nem gyógyfű, s nem tapasz orvosolta őket, hanem a te szavad, Uram, amely mindent meggyógyít" (Bölcs 16, 12).

Az isteni szó néha megszemélyesítve jelenik meg: "Mindenható szava zord harcos módjára ott termett az égből, királyi trónjáról a pusztulásra szánt föld közepén" (Bölcs 18, 15).

Különös jelentősége van Isten szavának a prófétai irodalomban. Az Úr szól, és ellenállhatatlanul indítja a prófétát; szava hatékony, megvalósítja, amit akar:

Amint az eső és a hó lehull az égből, és nem tér oda vissza, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi, hogy magot adjon a magvetőnek és kenyeret az éhezőnek, éppen úgy lesz a szavammal is, amely ajkamról fakad. Nem tér vissza hozzám eredménytelenül, hanem végbeviszi akaratomat, és eléri, amiért küldtem (Iz 55, 10-11).

A János-prológos logosztana az Ószövetség tekintetében a legtöbbet mégis a bölcsességi irodalomból, a megszemélyesített bölcsességről szóló részekből merítette, és továbbgondolta ezt a témát. A bölcsesség

néhány könyvben (Péld 1, 8. és 9. fejj.; Bölcs 7,22–8,1; Sir 24) nem Istentől különböző személyként ugyan, nem az istenség hüposztázisaként, de megszemélyesítve jelenik meg. Természetesen az Ószövetségben a bölcsesség megszemélyesítve sem választható el Istentől, hanem Isten hatalmas és megfoghatatlan, titokzatos és jóságos működésének megjelenítéséről van szó. Végso soron mindig magáról Istenről hallunk. Ezek a képek azonban rendkívüli hatással voltak az Újszövetségre, különösen a jánosi krisztológiára.

A **Példabeszédek könyvének** 8. fejezetében a Bölcsesség azt mondja magáról:

²² "Alkotó munkája elején teremtett az Úr,
ösidőktől fogva, mint legelső művét.

²³ Az idők előtt alkotott,
a kezdet kezdetén, a föld születése előtt.

²⁴ Amikor létrehozott, még ösvizek sem voltak,
és a forrásokból még nem tört elő víz.

²⁵ Mielőtt a hegyek keletkeztek volna,
korábban hívott létre, mint a halmokat,

²⁶ amikor a földet és a mezőket még nem alkotta meg,
és a föld első rögét sem.

A 22-26. szakaszban a Bölcsesség hatszor mondja el, hogy már a világ teremtése előtt létezett. A 22. versben tulajdonképpen az áll: Jahve szerzett / birtokolt / alkotott engem (יָכַן) útjai kezdetén¹³. A Bölcsesség már az idők előtt Istennél volt, mielőtt ő bármit is alkotott volna. Az Úr birtokolta a bölcsességet, mely fölötte áll minden teremtménynek. Az "útjai elején" nemcsak kezdetet jelent, hanem mintát, elvet is, hiszen a 27-30. szakaszból az derül ki, hogy Isten fel is használta a Bölcsességet a teremtés művében. Ő a teremtés tanúja és titkainak ismerője. A Bölcsesség biztosította a teremtés rendjét.

A 30. versben az olvasható: "Ott voltam mellette, mint a kedvence, napról napra csak bennem gyönyörködött, mindig ott játszottam a színe előtt."¹⁴ A Bölcsesség folyamatosan Isten színe előtt volt, és ő

---

¹³ A 23. v. a LXX-ban: *πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέν με ἐν ἀρχῆς*.

¹⁴ Az *יָכַן* (*amon*) képzett mestert, építész jelent (a LXX is így fordítja), de az *יָכַן* fordítható kisgyermekkel (*amun*) is, ami közelebb van az előző versek születés gondolatához.

---

gyönyörűségét találta benne. De nemcsak Istennél van jelen, hanem örömmel tartózkodik az emberek között is (31. v).

A **Bölcsesség könyvében**, a 7,22–8,1-ben a Bölcsesség huszonegy (3x7) tulajdonságáról olvashatunk.

²² Benne ugyanis lélek van, amely értelmes, szent, egyetlen, sokrétű, finom (könnyed), mozgékony, átható, tiszta, világos, sérthetetlen, a jót kedvelő, éles, ²³akadályt nem ismerő, hatékony, emberbarát, állhatatos (szilárd), megbízható, bátor, mindenható, mindent látó és minden gondolkodó, tiszta és finom szellemet átható.

A kiemelt rész Isten lelkével azonosítja a Bölcsességet, és isteni, teremtető létevként mutatja be. A szerző azokat az attributumokat sorolja fel, amelyeket a hellén gondolkodás a bölcsesség istennőjének, illetve a világ rendező őselvének, a Logosznak tulajdonított. Gyönyörű képek szemléltetik az Istenhez tartozást és Istentől származást, a vele való egységet a 25-26. vv-ben. Az isteni lényeg, szentség, erő, szépség és jóság válik láthatóvá benne.

²⁵ Hiszen Isten erejének lehelete és a Mindenható dicsőségének tiszta kicsordulása; ezért nem érheti soha semmi folt. ²⁶ Az örök világosság kisugárzása, és az Isten működésének tiszta tükre és jóságának képmása. ²⁷ Bár csak egy, mindent megtehet, s jóllehet magában marad, megújítja a mindenséget. Nemzedékről nemzedékre betér a szent lelkekbe, így formálja meg Isten barátait és a prófétákat.

A Bölcsesség a teremtés kezdetén, az égitestek előtt létező, el nem múló világosság. Ragyogása felülmúlja azokét, mert a fizikai sötétség-nél nagyobb sötétséget, a gonoszsgot is képes legyőzni. Ereje megnyilvánul a világmindenségben érvényesülő rendben.

²⁸ Isten csak azt szereti, aki a bölcsességgel él, ²⁹ mert az ékeesebb a napnál és fönségeesebb minden csillagképnél. Ha a világosságához hasonlítjuk, még annál is külön, ³⁰ mert azt felváltja az éjszaka, a bölcsességgel szemben azonban tehetetlen a gonoszsg. 8. ¹ Erejét kifejtve elér (a világ) egyik végétől a másikig, és a mindenséget üdvösen igazgatja.

A **Sír 24, 1-22 (-31)**-ben olvasható, Bölcsességről szóló himnusz a Péld 8 mintájára íródott. A 3-6. versek a Bölcsesség eredetét és a teremtetésben betöltött szerepét mondják el.

³ "Én a Fölségesnek szájából születtem,
s ködként borítottam be az egész földet.

⁴ Fönt a magasságban volt a lakóhelyem,
és a trónusom felhőoszlopon állt.

⁵ Bejártam egymagam az égi köröket,
megjártam a szakadék mélységét.

⁶ A tenger hullámain és az egész földön,
minden nép s nemzet közt uralkodó voltam.

A teremtés hajnalán Isten szavának erejével hozta létre a mindenséget, és lelke a káosz vizei fölött lebegett. Itt a Bölcsesség, a Fölséges szájából születik, tehát nem más, mint Isten teremtő szava¹⁵. Ködként borította a földet – szellemi mivolta, megfoghatatlansága és mindenütt jelenvalósága révén, tehát ő Isten lelke. Lakóhelye Istennél van.

A Bölcsesség nemcsak a teremtéskor van jelen, hanem a történelemben, az emberek között is. De leginkább Izraelben, a Sionon, a szeretett városban lakozik szívesen, Isten itt jelölte ki sátrának helyét.

⁸ Ekkor a mindenség Teremtője parancsot adott,
Teremtőm kijelölte sátramnak a helyét.

Így szólt: "A sátradat Jákobban üsd fel,
és az örökreszed Izraelben legyen."

⁹ Ősidőktől fogva, a kezdet kezdetén teremtett,
és nem pusztulok el soha, mindörökre.

¹⁰ Szolgáltam előtte, az ő szent sátrában,
majd pedig Sionban kaptam lakóhelyet.

¹¹ Letelepédtem a szeretett városban,
amelyet éppenúgy szeretett, mint engem,
s Jeruzsálemben van uralmam székhelye.

A 19-21. versek a Péld 8-9 stílusában a Bölcsesség közösségre, lakomára szóló hívását közvetítik. A lakomán felkínált eledel maga a Bölcsesség.

¹⁹ Jöjjetek hozzám, akik utánam vágyódtok,
és teljete el a gyümölcseimmel.

²⁰ Csak rám gondolni is édesebb a méznél,
s engem birtokolni jobb a lépesméznél.

²¹ Aki megízlel, még jobban kíván,
s aki iszik belőlem, még jobban szomjazik.

---

¹⁵ A Vulgátában: "Fölségesnek szájából születtem *mint elsőszülött, valamennyi teremtény előtt*".

A Bölcsesség mindennél vonzóbb; birtoklása elégti ki azt, aki ráta-
lált, hanem újabb keresésre és vágyakozásra indítja. Jó sorsa lesz an-
nak az embernek, aki őt választja – elnyeri az örök életet.

A János-prológus és az Ószövetség

Ha a János-prológust egybevetjük az imént vizsgált ószövetségi he-
lyekkel, meglepő hasonlóságokat fedezünk fel.

A János-evangélium egésze, és sűrített formában annak bevezetője
úgy beszél Krisztusról, mint az idők kezdete előtt létező / preegzisztens
isteni Logoszról, aki egyedülálló kapcsolatban van Istennel, sőt ő maga
isteni természetű. A Logosz itt egyaránt Isten önközlése, végső és leg-
teljesebb beszéde önmagáról, teremtő és rendet alkotó szava:
“Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél (Isten felé) volt, és Isten volt
az Ige. Ő volt kezdetben Istennél (Isten felé)”¹⁶ (Jn 1,1-2; vö. Sír 24,3-
4: “En a Fölségesnek szájából születtem”; Péld 8,22-23: “Alkotó mun-
kája elején teremtett az Úr, ősidőktől fogva, mint legelső művét. Az
idők előtt alkotott, a kezdet kezdetén, a föld születése előtt”). A kü-
lönbség abban áll, hogy a prológus nem úgy beszél a Logoszról, mint
az első teremtett létezőről, hanem mint örök Istenről.

A Logosz a teremtés ősmintája: “Minden általa lett, nélküle semmi
sem lett, ami lett” (Jn 1,3), vö. Péld 8,30: “Ott voltam mellette, mint a
kedvence (építőmester), napról napra csak bennem gyönyörködött,
mindig ott játszottam a színe előtt.”

Krisztus az Isten dicsőségének képmása, az ő egyetlen kinyilatkoz-
tatója, mivel egyedülálló kapcsolatban van vele: “Láttuk dicsőségét, az
Atya Egyszülöttének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be...
Istent nem látta soha senki, az egyszülött Isten, aki az Atya ölen van, ő
nyilatkoztatta ki” (Jn 1,14b.18), vö. Bölcs 7,25-26. – Az Igében élet
van és világosság: “Benne az élet volt, s az élet volt az emberek vilá-
gossága... (Az Ige) volt az igazi világosság, amely minden embert
megvilágosít” (Jn 1,4.9), vö. Bölcs 7,26.29: “Az örök világosság kisu-
gárzása, és az Isten működésének tiszta tükre és jóságának képmása...
Ha a világossághoz hasonlítjuk, még annál is különb”.

---

¹⁶ Görögül: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τοὺς θεοί, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τοὺς θεοί.

A Logosz Isten szándéka szerint az emberek között lakott – szószerint “sátrát vert” köztünk: “az Ige testté lett, és közöttünk élt”¹⁷. (Jn 1,14a, vö. Sir 24,8: “Ekkor a mindenség Teremtője parancsot adott, Teremtőm kijelölte sátramnak a helyét. Így szólt: `A sátradat Jákobban üsd fel, és az örökrszed Izraelben legyen””; Péld 8,31: “Ott játszottam az egész földkerekségen, s örömmel voltam az emberek fiai között.”

A János-prológos logosztana kétségtelenül folytatja azt a hosszú eszmei utat, amely Hérakleitoszsal kezdődik (a logosz mint maga a lét), majd Platónon és Arisztotelészen keresztül folytatódik (a logosz mint a létet az elrejtettségéből előhozó, a lét igazságát kifejező kijelentés, és eljut a sztoikusoknál, illetve Philónnál szereplő, teremtő, világot elrendező ősertelemig. Azonban nyilvánvaló a jánosi krisztológia lényegi rokonsága az Ószövetség néhány alapvető – Isten szaváról és bölcsességéről szóló – szakaszával. A János által megrajzolt Krisztuskép mélyen az Ószövetségben gyökerezik, de egyben felül is múlja azt, mert Krisztus úgy jelenik meg, mint Isten személyyé váló Szava és Bölcsessége, aki valóságosan emberré lesz, hogy Istent a legteljesebben láthatóvá tegye.

Irodalom:

Nestlé, E., Aland, K. (szerk.): *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart, 1994. – Boman, Thorleif: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1998. – Farkasfalvy Dénes: *Testté vált Szó I.*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1986. – Heidegger, M.: *Bevezetés a metafizikába*, Matúra, Bölcsélet, Ikon, h. n., 1995. – Marchadour, Alain: *L'évangile de Jean*, Ed. Centurion, Paris, 1992. – Perkins, Pheme: *The Gospel according to John*, in Brown, R. E., Fitzmyer, J. A., Murphy, R.E. (szerk.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1990. – Philo Judaeus, *The Creation of the World*, in: Oliver J. Thatcher (ed.), *The Library of Original Sources*, III., *The Roman World*, 355-369 (<http://www.forham.edu/ancient/philos-creation.html>) – Takács Gyula: *Az Újszövetség irodalma. Jézus élete*, Kairosz, Győr, 1999.

*** BibleWorks for Windows 3.5, BWW 3550-00013705 (990831-1516), 1996.

*** Biblia CD 5.0 (9701-00553), 30WVC 1001056, Folio VIP Electronic Publishing, 1992-1993.

---

¹⁷ Görögül: Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,

É l ő I g e

BIBLIAISKOLA

Szent Jeromos Bibliatársulat

A jánosi közösség helyzete Jézus búcsúbeszédének a fényében (Jn 14; 15,18-16,15)

A.) Alap gondolat

Mint ahogy a szinoptikusokkal való foglalkozás során már világossá vált, a János-evangéliumra ugyanúgy érvényes: az evangélium nem egy teológus íróasztalnál írt műve, amelyet a közösség konkrét problémáinak figyelembe vétele nélkül fogalmaz meg. Az evangélium sokkal inkább a közösség konkrét helyzetének kifejeződése, vetülete és tükrö, választ ad azokra a kérdésekre, amelyek a közösséget foglalkoztatják, és segítséget nyújt az őket szorongató nehézségekben. Most Jézus búcsúbeszédein keresztül (első búcsúbeszéd: Jn 14. fejj., a második: Jn 15,18-16,15) a jánosi közösség élethelyzetét próbáljuk meg feltárni a János-evangélium egy bizonyos szerkesztői rétegének feltárásával (több szerkesztői réteg is van, amelyekkel időhiány miatt most nem foglalkozunk).

Az első búcsúbeszéd (Jn 14) Jézus sorsát, a halálon való átjutását és az ő (újra)eljövetelét tartja szem előtt, azaz krisztológiai nézőpontból van megfogalmazva. Mivel azonban a hívek helyzete Jézus sorsától elválaszthatatlan, közvetve róluk is szó van (néha közvetlenül is szó esik róluk, pl. a „más segítő” megígérésekor, vagy abban az ígértben, hogy nem lesznek árván elhagyatva). Hogy ezekből a szövegekből a közösség helyzetét meg lehet ismerni, azt az a belátás alapozza meg, hogy ezekben a szövegekben nem az utolsó vacsora termében készült

jegyzőkönyvet tartunk a kezünkben, hanem a tanítványok valóban a közösséget mutatják be. Kérdéseik tehát a hívek gondjait, problémáit tükrözik vissza.

A második búcsúbeszédben (Jn 15,18-16,15) a közösség közvetlenül is megszólal (Jézus búcsúbeszédjének nézőpontjából ez a közösség természetesen jövőbeni közösség). Ez a búcsúbeszéd már egy másik szerkesztői sík terméke, s egyben az elsőnek ekkleziológiai nézőpontból való aktualizálása. A kiválasztott rész a szorongatás és üldözés állapotát írja le, részben igen konkrét megfogalmazásban (kizárás a zsinagógákból). Ugyanakkor azonban a „világ” ellenséges voltának mély teológiai értelmezését adja.

B.) Szentírási szöveg: Jn 14; 15,18-16,15

C.) Bevezetés

1. Feladatlap: a Jn 14,1-31 szövege

Kérdések a feldolgozáshoz:

a.) Mit kérdeznek a tanítványok?

b.) Mit válaszol Jézus?

Fogalmazza meg saját szavaival a jézusi tanítás tendenciáját!

c.) Milyen nevekkel nevezi meg a Szentlelket?

2. feladatlap: a Jn 15,18-16,15 szövege

Kérdések a szöveg feldolgozásához:

*a.) Hogy mutatja be (Jézus szemszögéből)
a tanítványok helyzetét?*

Kik az üldözök?

b.) Milyen nevekkel nevezi meg a Szentlelket?

3. Az első búcsúbeszéd (Jn 14. f.) tagolása:

I. téma: *Jézus elmenetele* (4-17. vers)

A tanítványok kérdése: *hová megy Jézus?* Erre két, egymással ellentétes válasz lehetséges. Jézus vagy 'minden ember útjára', azaz a halálba megy – ez a válasz a hitetlenek, a közösség teológiai ellenfeleinek válasza –, vagy Istenhez, az ő Atyjához megy, ahová Jánosnál megdicsőülve tér vissza (vö. Jn 13,1). Ez a hívő válasz. A tanítványok kérdésének az a szerepe, hogy ezt a választ kiprovokálja. Mint általában, János most is a tanítványok értetlenségének irodalmi fogását használja. A földi Jézus pedig a búcsúbeszéd műfajában ad választ kérdésükre.

A kérdésből kiderül, hogy a közösség bizonytalan Jézus útjának célja felől, de végül eljut Jézus halálának megértéséhez.

II. téma: *Jézus visszajövele* (18-26. vers)

A korai kereszténység Jézus visszajövetelét hamarosan, az egész világ előtti megjelenésként várta (vö. 14,22). János azt a választ adja erre, hogy a feltámadt Jézus nem valamikor a jövőben jön el, hanem máris eljött. „Az a nap” nem a távoli jövőben van, hanem mindig akkor történik meg, amikor egy ember hiszi, hogy Jézus él és Atyjánál van. Ez a visszatérés a „*más Vigasztaló*”, az „*Igazság Lelke*” elküldése ill. ajándéka által történik meg. Benne Jézus már eljött, és örökre övéinél marad. Jézusnak ez az új jelenléte a közösségben a Lélek általi jelenlét. Ezért nem maradnak árvák.

A Lélek vezeti tovább a kinyilatkoztatás művét, általa tanít és emlékeztet mindarra, amit a földi Jézus mondott. Így tartja életben Jézus üzenetét a közösségben. Tehát ez az első búcsúbeszéd választ ad a közösségben azok számára, akiknek hitbeli kétségeik vannak, bizonytalanok Jézus jelenléte, útjának célja és várt eljövetelének módja felől. Az ellenvetések valószínűleg az ellenfelektől származnak.

4. A második búcsúbeszéd (Jn 15,18-16,15)

Míg az első búcsúbeszéd a hitbeli nehézségekkel foglalkozik, addig a *második búcsúbeszéd* elsősorban a külső feltételek nehézségeiről

beszél, amelyek között a közösség él. Ez üldözés és szorongatás. Mindenekelőtt a „világ” mutatkozik ellenségnek. De újra és újra kiderül, hogy ez a zsidó ellenfeleket jelenti (”nem beszéltem volna nekik”, „nem műveltem volna közöttük”, „meg van írva a törvényükben”, „ki fognak zárni benneteket a zsinagógából”). Gyűlöletük alapja, hogy nem ismerik el Istent Jézus Atyjának. A vita Jézus istenkapcsolata körül forog. Melyik oldalon van Isten, ki léphet fel az ő nevében hitelesen, mint az ő küldötte? Ez az eldöntendő kérdés.

Ebben a „vizsgálatban” is döntő szerepe van a Léleknek. Ő mint a Vigasztaló (Paraklétosz), mint ügyvéd vagy segítő, védelmezi és igazolja Jézust, hogy nem a világ, hanem Jézus a győztes (vö. 16,8-11). Fel szólítja a közösséget, hogy erről ebben a szorongatott helyzetben is tegyenek tanúságot (15,27). A Lélek lesz az, aki segíteni, vezetni fogja őket.

5. Assisi Szt. Ferenc imája:

*Uram, tégy engem a te békéd eszközévé, hogy
ahol gyűlölet van, oda szeretetet vigyek,
ahol sérelem van, oda megbocsájtást,
ahol széthúzás, oda egyetértést,
ahol tévedés, oda igazságot,
ahol kétség, oda hitet,
ahol kétségbeesés, oda reményt,
ahol sötétség, oda világosságot,
ahol szomorúság, oda örömet.
Hogy ne vigaszt keressek, hanem vigasztaljak,
Hogy ne megértést keressek, hanem másokat értsek meg,
Hogy ne engem szeressenek, hanem szeretetet nyújtsak.
Mert amikor adunk, akkor kapunk,
mikor megbocsájtunk, nyerünk bocsánatot,
mikor meghalunk, születünk meg az örök életre.*

D.) Óravázlat

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időtartam</i>
1. Ének: Utolsó vacsora	ének kottából	Daloljunk az Úrnak c. dalgyűjtemény, 136. o., 10 perc
2. A mi élethelyzetünk: nekünk, mai keresztényeknek az életében ugyanúgy jelen van a dualizmus és a polarizáció, mint a jánosi közösség életében, amelyről a szöveg beszél: pl. haladó-konzervatív, jobb-bal, katolikus-protestáns, hazai-külföldi, stb. Fel kell ismernünk a keresztény közösségek bezárkózásának, gettósodásának veszélyét, a zárt közösségekben kialakult belső nyelvnek, amelyet csak a beavatottak értenek, és a problémák és különbségek túlhangsúlyozásának veszélyét.	csoportbeszélgetés a polarizációról az egyházban és a társadalomban	15 perc
3. Dualizmus keresése a szövegben (pl. test-lélek, földi-mennyei)	egyéni írásbeli, csoportos összegzés	szentírási szöveg, 10 perc
4. Az első búcsúbeszéd (Jn 14) a.) a párbeszéd egyéni feldolgozása: különböző színű tollal aláhúzni a szövegben a tanítványok kérdését, Jézus válaszát és a Szentlélek megnevezéseit b.) válaszolni a kérdésekre	egyéni, írásbeli csoportos összegzés	I. feladatlap, színes tollak 25 perc
c.) a szöveg tagolása. ld. Bevezetés 3.	csoportos, a vezető irányításával	tábla, kréta, jegyzetfüzet, ceruza, 15 perc
5. A második búcsúbeszéd (Jn 15,18-16,15) a.) aláhúzni a szövegben színes tollal az adott szempontok alapján b.) válaszolni a kérdésekre	egyéni írásbeli, csoportos összegzés	II. feladatlap, színes tollak, 20 p.

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időtartam</i>
6. Befejező beszélgetés Bár a mai keresztény közösség külső fel- tételi egészen mások, mint a jánosi kö- zösségé, mégis sok hasonló problémát kell megoldanunk. Néhány kérdést felte- hetünk magunknak: – Hogyan állunk a világgal való kapcsol- atunkkal? – Miben látjuk fenyegetve a mai keresz- tény közösséget?	csoportos beszélgetés	15 perc
7. Befejező ima ld. Bevezetés 5. és ének		Szt. Ferenc imája, gyertya, gyufa, kotta, 10 perc

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat budapesti Központ-
jában hitoktatók és érdeklődők részvételével „**Élő Ige**” címmel
bibliaiskola működik. Az órákat októbertől májusig minden hó-
nap első hétfőjén du. 5-7-ig tartjuk. A kidolgozott anyagot folya-
matosan közreadjuk a Jeromos füzetek állandó mellékleteként.
Jelen füzetünk a harmincharmadik óra anyagát tartalmazza.

Budapest, 2001. március 15.

Szeretettel:

Vágvölgyi Éva óravezető

Gelley Anna munkatárs, Tarjányi Béla szakmai vezető

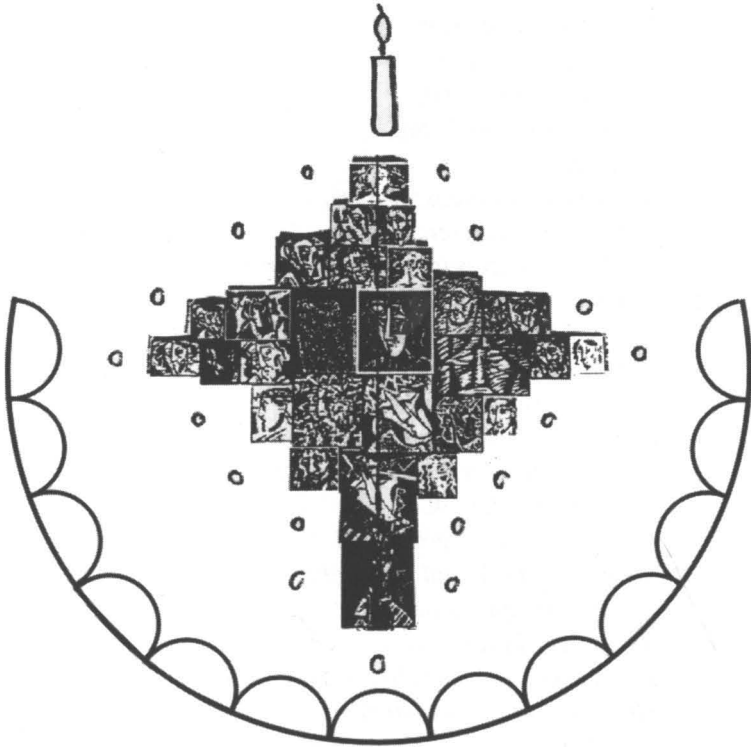
Nagyböjti meditáció

Kellékek: egy szenvedő Krisztusarcot ábrázoló kép és 33, az emberi szenvedést ábrázoló kép, egy gyertya, annyi mécses, ahányan vannak a résztvevők.

1. A résztvevők félkörbe ülnek, oldalt egy asztalon ki van rakva 33, az emberi szenvedést ábrázoló kép és a mécsesek.
2. A vezető középre helyez (a padlóra) egy fekete kendőt, és ráhelyezi a szenvedő Krisztust ábrázoló képet.
3. Elkezdik énekelni halkán a *Salvator mundi salva nos* taizéi éneket, miközben a résztvevők közül egy valaki feláll (ülési sorrendben) és odamegy az emberi szenvedést ábrázoló képekhez, kiválaszt egyet, majd leteszi a szenvedő Krisztust ábrázoló kép mellé.
4. Amikor elhelyezi, a vezető felolvas egy zsoltárverset (Zsolt 22,2-19; 10,1-12; 6,2-9; 38,2-15; 69,2-22; 88,2-19), a többiek pedig azt mondják, hogy "Istenem, Istenem, miért hagytál el engem" (Zsolt 22,2).
5. Amikor az illető a helyére ért, néhány szóval elmondja (1-2 perc), hogy miért választotta a képet.
6. Újra elkezdik énekelni halkán a *Salva nos-t*, feláll a következő, ő is képet választ, elhelyezi, stb., míg a képek el nem fogynak.

A KÉPEKET ÚGY HELYEZIK EL A SZENVEDŐ KRISZTUSKÉP KÖRÉ, HOGY KERESZTET FORMÁZZON, AHOGY A TÚLOLDALI KÉPEN LÁTHATÓ.

7. Eloltják a lámpát, és a vezető egy égő gyertyát helyez a képekből kirakott kereszt csúcsához, miközben a Gyújts éjszakánkba fényt taizéi éneket éneklük.
8. Elkezdik énekelni az *Adoramus te, Christe* taizéi éneket, és egyesevel elvesznek egy mécsset, meggyújtják a gyertyáról, s a kereszt köré rakják.
9. A *Resuscito* éneklése közben, kötetlen imával fejeződik be az elmélkedés úgy, hogy amikor valaki megszólal, az ének elhalkul, közben pedig felerősödik.

Édesanyámnak

*Köszönöm, hogy elfogadtál,
Pedig nem tudhattad, hogy
Jó leszek-e vagy rossz,
Szép-e vagy csúnya,
Okos vagy butácska,
Egészséges vagy beteg,
Te mégis
Akartad, hogy megszülessek.
Már világra jövetelem előtt
Tápláltál és szeretted engem,
Beszéltél hozzám, amikor
Még szám se volt, amely
Válaszszavakat formálhatott volna.
Benned elrejtve növekedtem,
Hordoztál és óvtál engem,
Mígnem elérkezett a napja,
Hogy megszülessek.
Örültél nekem és gondoztál.
Sírni magától is tud a kisbaba,
De mosolyogni és beszélni
Az édesanyja tanítja.
Köszönöm, hogy türelmesen segítettél,
Hogy megtanuljam mindazt,
Amitől az embert embernek hívják:
Legfőképpen azt köszönöm,
Hogy megtanítottál szeretni.*

V.É.

Biblikus folyóiratok szemléje

A „*Biblica*” a legtekintélyesebb katolikus biblikus folyóirat (a Pápai Bibliai Intézet kiadványa). Ennek 2000. évi 3. számában J. Swetnam a *Zsid* 5,7-8 sokat vitatott értelmezéséhez szól hozzá. F. Scheidweilernek egy korábbi vizsgálata (1955) megállapította, hogy az összesen 5 hely közül, ahol az Újszövetségben a „kaiper” (bár) kötőszóval kezdődő rövid ellentétes mondat előfordul, ez 4 esetben az előtte álló mondathoz kapcsolódik, Scheidweiler azonban ezen a helyen ezt értelmileg elfogadhatatlannak tartotta. Swetnam viszont megpróbálja értelmezni a „*meghallgatást nyert, bár Isten Fia volt*” kijelentést: Jézus azért „kiáltott Istenhez” (vö. Zsolt 22,25!), hogy fogadja el halálát. A következő mondat pedig azt jelenti, hogy Jézus a szenvedésben „*megtapasztalta az Istennek való engedelmség jótékony hatását*”. Tanulmánya végén a szerző is csak további vizsgálatra vonatkozó javaslatnak nevezi kifejtett gondolatait.

Ugyanebben a számban Wilfried Warning rövid eszmefuttatásában felhívja a figyelmet arra, hogy a *Ter* 12,1-3-ban (a könyv elejétől számítva) *hetedszer* fordul elő az Ábrám, a nép, a nemzetség, az áldani, valamint a 'nagy' szó, és *tizenkettszer* a 'megy' ige, s ez formailag is szoros kapcsolatot fejez ki az „őstörténet” és a „patriárkák” fejezetei között. – Ugyanebben a számban John S. Kilgallen S.J. a *Csel* 1,2-ben szereplő – eddig bizonytalanul értelmezett – „a Szentlélek miatt” kifejezést (fordításainkban: „a Szentlélek által”; vagy az apostolok kiválasztására, vagy Jézus utasításaira vonatkoztatva) a Szentlélek közeli eljövételére vonatkoztatja (l. *Csel* 1,5.8 is!). Eszerint „...miután a *Szentlélekre* (eljövetelére) való tekintettel parancsot adott apostolainak, akiket kiválasztott”. – A folyóirat 4. számában Christophe Mézange tanulmánya azt igazolja, hogy a *zelóta irányzat* Jézus korában még csak buzgó vallási felfogást képviselt, így a „Zelóta” Simon apostol (Lk 6,15) nem lehetett politikai forradalmár. – Ugyanebben a számban Bernd Kollmann hosszabb tanulmányban foglalkozik *Fülöp evangélistával* (*Csel* 21,8). A történelmi adatok, köztük az apostoli atyák emlékei és későbbi keresztény hagyományok tükrében végiggondolja Fülöp kiemelkedő szerepét a nem-zsidók evangélizálásában, így a mózesi rituális és tisztasági előírások túllépésében is. Következtetései megerősítik és kiegészítik a *Csel* rövid beszámolóit a Szamariában és a tengerparton végzett eredményes működéséről, Szent Pállal és Agabusz

keresztény prófétával való kapcsolatáról, prófeta-leányairól. Valószínűleg 65 körül családjával a kisázsiai Hierapoliszba költözött, s ott folytatta munkáját. A szerző hangsúlyozza, hogy Fülöp és munkatársainak szerepe a pogány-misszió tekintetében összemérhető az antióchiai egyházzal, és összhangban van Szent Pál működésével.

A „*Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft*” 2000. évi 1-2. számában Axel von Dobbeler hosszabb cikkben vizsgálja a Máté-evangélium két jól ismert részletét (10,5-6 és 28,18-20): vajon Jézus csak Izrael házához vagy minden néphez küldi-e tanítványait? A cikkíró válasza: „Máté szerint Jézus a tanítványait mind Izrael házának elveszett juhaihoz, mind a pogány népekhez küldi, de fő feladatuk a két helyen eltérő: Izraelben helyreállítás, a pogány világban az élő Istenhez való vezetés. A két küldetésben közös, hogy azok egymást kiegészítve Jézus és tanítványai egyetlen megváltói küldetésének kifejezői, és hogy mind az Izraelhez való küldetés, mind a pogány misszió szempontjából központi jelentőségű a Tóra, ... annak jézusi magyarázatával.” Izrael és a pogány nemzetek közös üdvözítésének gondolata a népek Sionba való zarándoklásának képével, vagy pl. Am 9,11-12; Iz 42,6; 49,6 szövegeivel számos helyen szerepel az Ószövetségben is. Iz 49,6-ban „az univerzalizmus és partikularizmus nem áll ellentétben egymással, hanem úgy kapcsolódik és alkot egyetlen gondolatot, hogy az üdvözítésnek a föld határáig való kiterjesztése túllép ugyan Izrael partikuláris jelentőségén a pogányokhoz képest, de azt egyáltalán nem szünteti meg. A Szolga megbízatása itt is másként konkrétizálódik Izrael és a nemzetek irányában.” – Ugyanez a szám közli Wolfgang Reinbold cikkét a *Gal 3,6-14-ről* (a hit által való megigazulás tételének egyik kifejtéséről). A szerző szerint itt Pál fő érvként nem a törvény teljesíthetlenségére gondol, hanem a hit és áldás (3,9), valamint a törvény és átok (3,10) összetartozására; aki a törvényre bízta magát, az belép az átok hatalmi területére.

A „*The Catholic Biblical Quarterly*” 2000. évi 1. számában B.T. Viviano O.P. arra hoz érveket, hogy a *Mt 11,11 második mondata* a Dán 4,14 (és 4,17) párhuzama, s így *Jézusra vonatkoztatható*, aki gyengeségben (legkisebbként) jött, mégis a legnagyobb; az őskeresztények (sőt maga Jézus is) erre gondolhattak. – A 2. számban D.B. Miller a *Prédikátor retorikai stratégiáját* vizsgálja; a könyv szerzője a tapasztalatok alapján minden szakaszban először elbizonytalanít, majd felmutatja a valódi értékeket, s így akar ésszerű hitre vezetni, tanácsot adva „az igazi bölcsességre, a természetes életélvezetre, az ezekhez illő

munkára és a megfelelő istentiszteletre”. – Ugyanabban a számban M.D.Smith számos érveléssel alátámasztja (köztük az adózásbeli előnnyel is), hogy Quirinius idejében (Kr.e. 6-ban) *miért ment József Betlehem-be* összejáratni családját (Jézust) is.

A „*Bibel heute*” 4/2000. számában Rolf Baumann (Peter Eicher előadása nyomán) azt az érdekes javaslatot veti fel, hogy próbáljuk meg „*A tékozló fiú*” címen ismert példabeszédet (Lk 15,11-32) néha az apa mint ember (nem mint a Mennyei Atya) szempontjából, vagy egyformán mindhárom szereplő tekintetében végiggondolni. Helyes volt-e csupán az örökresz pontos kiszabásával törődni? Az eltávozott fiú nem lehetett-e ártatlanul áldozata a szükséges és bátran, de tapasztalatlanul megpróbált önállósulásnak? Miért nem adott néha az apa kérés nélkül is egy-egy kecskét a nagyobbik fiának? Vagy az miért nem merte kérni ezt? Vajon nem az hiányzott, ami túllép a szigorú osztozkodás és számonkérhető kötelezettség körén? *Nem éppen az-e a legfontosabb az életben, ami felesleges ráadásnak látszik?* Nem a túláradó lakoma öröme hozhat újjászületést?

INNEN-ONNAN

A Katolikus Bibliaszövetség *főtitkára* 1986-tól *P.Dr.Ludger Feldkämper SVD* volt, aki 15 éven át fáradtságot nem ismerve hozta létre és tartotta a kapcsolatokat a világszerte működő, fellendülő bibliaapostoli szervezetekkel, közösségekkel, számos új módszert honosított meg, szervezte a Szövetség 1990.évi bogotai, majd 1996. évi hongkongi világkongresszusát, és mostanáig motorja volt a 2002-ben Beirutban tartandó kongresszus alapos, az egész világra kiterjedő tartalmi, szellemi előkészítésének. Nyugalombavonulásával ezt a tisztséget és munkakört a kolumbiai *Clara Maria Diaz* asszony vette át, aki már hosszabb ideje a Latinamerikai és Karib-tengeri Régió koordinátora

volt, és a Biblia terén nem csak gazdag pasztorációs gyakorlattal, hanem alapos tudással (pl. biblikus licenciátussal) is rendelkezik. (Dei Verbum 4/2000)

Kenya és Tanzánia határvidékének pásztornépe (a masszaik) a hosszú ideig közöttük élt P.Odilo Hüppi bencés misszionárius szerint „*Afrika izraelitái*”, mert az egyetlen Istenben, a világ jószágos teremtőjében hisznek, akitől azonban egy ősük bűne folytán elszakadtak; hagyományaik szerint őseik a fáraók pásztorai voltak. Könnyen azonosulni tudnak a bibliai őstörténet vagy az ősatyák személyeivel és körülményeivel, könnyen felfogják és befogadják a megváltás örömhírét. Egy állatorvosként köztük működő apáca, Karin Kraus nővér a nyelvi nehézségekkel küzdve észre-

vette, hogy rajzok segítségével, sőt a színeknek a bennszülöttek jelkép-rendszere szerinti használatával igen sok szentírási részletet mélyebben megértene (l. a mellékelt képet). Az ő sokszorosított színes képeit adták a massaik kezébe, mellettük a bibliai szöveggel és a szuahéli nyelvű katekizmus megfelelő kérdéseivel. Ma ezeket a képeket Kelet-Afrika 17 néptörzse körében terjesztik, és használják a katekézisben. (Forrás: Dei Verbum 2-3/2000)

Kamerunban – Garaua városában – országos bibliakongresszust rendeztek, amelyen valamennyi püspök és egyházmegyénként 5 küldött, valamint további közel 200 személy vett részt. Egy másik városban – Kumbóban – Biblia-körmenet volt több mint 5000 emberrel. (KBF Wohltäterbrief 4/2000)

Bandungban (Indonézia) 5 napos szakmai tanácskozást tartottak arról, hogy Délkelet-Ázsia egymástól igen eltérő területein (különböző népek, vallások, szegénység, üldözés) hogyan lehet Isten Szavát áldást-hozóan megélni. Az elhangzottak a Katolikus Bibliaszövetség 2002. évi beiruti világkongresszusára való felkészülést is szolgálják. (KBF Wohltäterbrief 4/2000)

Hongkongban tavaly rendezte meg 47. bibliaszemináriumát a Filippino Katolikus Bibliikus Lelkipásztori Szolgálat. A legérdekesebb annak bemutatása volt, hogyan alkalmazható a Biblia tanítása a külön-

József és Jákob Egyiptomban

böző élethelyzetekben. A 4 hetes tanfolyam 58 résztvevőjéből 52-en tettek sikeres záróvizsgát. (KBF Wohltäterbrief 4/2000)

A Jeruzsálemtől 4,5 km-re északra fekvő *Ma'ale Adummim* városban egy 5-6. századi monostor romjait tárták fel, amely zarándokok pihenőhelyéül is szolgált. Az épület-együttest fal védte a nomád betörésektől. A templom és a refektórium padlóját szép mozaik borította. A falakon belül egy barlang is van, amely feltehetően Martyrius remete eredeti lakóhelye volt, aki később jeruzsálemi pátriárkaként építtette a monostort. A szerzetesek a 614-es perzsa támadás idején nagyrészt elmenekültek, s az elhagyott monostor feledésbe merült. (Forrás: Élet és Tud. 2000. évi 24.szám, 764.o.)

A MUSTÁRMAG-PÉLDABESZÉD NÉGY SZÖVEGE

Tömörítvény Franz Koglernek a „Bibel heute” 2000/4. sz.-ban megjelent cikkéből. (Készítette Székely István. A Tamás-evangeliumból való idézet szövegét a németből fordítottuk.)

1. Mk 4,30-32: „Mihez hasonlítsuk az Isten országát? Milyen példabeszéddel szemléltessük? Olyan az, mint a mustármag. Amikor a földbe vetik, kisebb minden magnál, amely a földön van; de ha elvetették, felnő és nagyobb lesz minden veteménynél. Olyan nagy ágakat hajt, hogy árnyékában fészkelhetnek az ég madarai.”

A példabeszéd pontosan leírja a palesztinai viszonyokat. A fekete mustár 0,8 mm átmérőjű, ezredgramm tömegű magjai a legkisebbek, de elvetésük után 3 hónapon belül kb. 2 m magas szárat növesztenek. A madarak fészkelésére vonatkozó mondatnál Ez 17,22-24 hasonlatára kell gondolnunk. A beszéd tanulsága: szerény kezdetből mindent felülmúló eredmény.

2. Mt 13,31-33: „Hasonló a mennyek országa a mustármaghoz, amelyet egy ember megfogott, és elvetett a szántóföldjébe. Ez kisebb ugyan minden magnál, de amikor felnő, nagyobb lesz más veteményeknél. Fa lesz belőle, úgyhogy jönnek az ég madarai, és az ágai közt fészkelnek.” Azután egy másik példabeszédet mondott nekik: „Hasonló a mennyek országa a kovászhoz, amelyet egy asszony megfogott, és belekeverte három mérőnyi lisztbe, amíg meg nem kelt az egész.”

A bevezető kérdések hiányoznak: a már működő egyházban nyilvánvaló az ország megjelenése, s a hangsúly a misszió, a növekedésen van. A fa és az ágakon fészkelő madarak már a realitást meghaladó túlzások, de a Dán 4,9.18-ra emlékeztetnek, s az egyházba gyűlő pogányokra vonatkozhatnak. A növekedést hangsúlyozza a hozzácsatolt, kovászról szóló példa.

3. Lk 13,18-21 „Mihez hasonló az Isten országa, mihez hasonlítsam? Hasonló a mustármaghoz, amelyet egy ember fogott, és elvetett a kertjében. Azután felnövekedett és fává lett, úgyhogy az égi madarak az ágai közt fészkeltek.” Aztán így folytatta: „Mihez hasonlítsam Isten országát? Hasonló a kovászhoz, amelyet fogott az asszony, belekeverte három mérő lisztbe, amíg az egész meg nem kelt.”

A szerény kezdetet már említeni sem kell, a két rövid példa a sikeres növekedést hangsúlyozza. Lukács evangéliumában közvetlenül előtte Jézus csodás gyógyítása után a nép örvendezéséről és az ellenfelek megszegyenüléséről olvashatunk.

4. *Koptnyelvű Tamás evangélium (Logion 20)*. „A tanítványok így szóltak Jézushoz: Mondd meg nekünk, milyen a mennyek országa! Ő így felelt nekik: Hasonló egy mustármaghoz, amely minden magnál kisebb. De ha az ember által művelt földre hullik, nagy szarát növeszt és védelmet nyújt az ég madarainak.”

Ez az (apokrif) evangélium a megművelt föld aktív szerepét emeli ki; jól látható ennek a műnek erkölcsi, konkrét tettekre ösztönző tendenciája.

5. Mit mondhatott Jézus?

A görög nyelven írt Márk-evangélium maga is csak kommentár Jézus működéséhez. Jézus a példabeszéddel gondolkodásra készíti ellenfeleit. Ugyanakkor bátorítja a tanítványokat, hogy a szerény kezdet ne tévessze meg őket az Ő személye és üzenete tekintetében. Jézustól eredhet az Ez 17-re való utalás és az ehhez kapcsolódó messiási értelmezés is.

Máté és Lukács példabeszéde egy közös, a Márk-evangéliumból kialakított szövegen alapul, amely lekipásztori okokból a növekedést emelte ki és hozzáfűzte a kovász-hasonlatot.

6. Következtetés

A négy szöveg átgondolása jól mutatja, hogy a bibliai szövegek általában nem valamit „igazolnak”, hanem valamilyen célra irányulnak. Ezért nagy mindenkinek a felelőssége, aki a Biblia valamely szövegét magyarázza, vagy értelmezés céljából mások elé tárja.

Három eltérő tanulságot olvashattunk ki a Márk-evangéliumból, a Máté- vagy a Lukács-evangéliumból és a Tamás-evangéliumból. A különbségek észrevétele érzékenyvé tesz arra, hogy a szövegek részleteit is alaposan végiggondoljuk (a közösségi bibliaolvasások alkalmával is).

OLVASÓINK KÉRDEZIK

A kérdésekre Kocsi György teológiai professzor válaszol.

Kérdés: Isten a vízözön után szövetséget köt minden élőlényel (Ter 9,2-3). Nincs ez ellentétben azzal, hogy ugyanakkor az embernek eledeleül adja az állatokat?

Válasz: A Biblia első fejezetében békés viszony, paradicsomi állapot uralkodik az élőlények között – az ember és állat valamint állat és állat között is. Az ember az egezeták véleménye szerint vegetáriánus volt, és csak növényi eledelet fogyasztott (Ter 1,29). Az ember ugyan uralkodott az állatokon, de mind a *kabas*, mind a *radah* ige békés királyi uralmat, inkább vezetést jelentett, mintsem az állatok pusztítását.

A bűnbeeséssel a Biblia szerint minden megváltozott. A Ter 9,1-3 szövege a háborús orákulumok műfajába tartozik, és annak nyelvét tükrözi: "Féljen és rettegjen töledek a föld minden állata és az ég minden madara és minden, ami mozog a földön, és a tenger minden hala. Mindet hatalmatokba adtam." (A félelem és a rettegés Izraeltől végig kíséri József könyvének ún. honfoglalási történeteit, és az ellenséget is Isten Izrael kezébe illetve hatalmába adja.) Isten tehát a vízözön után a papi irat elbeszélésének értelmében egyfajta hadiállapotot helyez az ember és az állat közé. Vége a paradicsomi békének. Az ember és állat, állat és állat között is megjelenik a létért folyó harc. Az ember többé nem az állatvilág békés uralkodója, hanem az állatok ellenfele. Ez a pusztítás az állatok között is megvan a velük kötött szövetség ellenére, hiszen az állatok is fölfalják egymást. Azaz a velük kötött szövetséghez ők sem tartják magukat, és úgy tűnik, hogy az ember sem.

A szöveg egyúttal aitiológia is, és meg akarja magyarázni, hogy miért eszi meg az ember az állatot, ami a papi szerző idejében már általános gyakorlat volt. A válasz az, hogy Isten megengedte. Az Isten és az ember közötti viszony zavart lett az ősbűn következtében. Az ember és a természet közötti viszony is megbomlott. (Ez a természet sóvárog, és vár a szabadításra, l. Róm 8,19-21.) Az állat is pusztítja az állatot. Isten azonban védeni akarja a teremtett élőlényeket, és a bosszút is ki akarja küszöbölni. Azért tesz a gyilkos Kain homlokára jelet, mert védeni akarja. Ezt a védelmet fejezi ki a szövetség, és ezért is köt velük szövetséget. Ezzel védeni akarja az összes élőlényt, mert mindegyikre szükség van a világban. Magát a teremtett világot akarja védeni, ami az embernek is feladata volt az Eden kertben (Ter 2,15).

A ma látható természeti filmek mutatják, hogy egy fajon belül is milyen kíméletlen öldöklés van az állatvilágban, de sajnos ugyanez áll az emberre is. Viszont általános tapasztalat, hogy a ragadozók rosszabb távon rosszabb eséllyel rendelkeznek, mint a békés természetű állatok.

Természetesen föl lehet még azt is vetni, hogy Isten miért kívánt véres áldozatokat az Ószövetségben? Magában az Ószövetségben is tisztul az isten-fogalom. A pogányoknál létezik az emberáldozat. Izrael ezt kiküszöböli, és az emberáldozat helyére lép az állatáldozat. Végül ez is megszűnik valamennyi monoteista vallásban: a zsidóságban, a kereszténységben és az iszlámban is.

A kérdező észreveszi a feszültséget, ami tényleg fennáll. Ez azonban a megromlott világból adódó feszültség. Istent a legjobb szövetségesei is sokszor cserben hagyják. Gondoljunk magára Mózesre vagy a lázongó népre. Ezért a Pentateuchusban érezhető a szent Isten szomorúsága, és bánata is. Az ember visszaél azzal szabadsággal, amivel Isten megajándékozta.

Kérdés: A Ter 38-ban számunkra megbotránkozató mind Támár, mind Juda viselkedése. Bár a későbbi törvényekben vannak egyes esetekre vonatkozó tiltó vagy büntető előírások (pl. Lev 19,20.29; MTörv 22,13-21.23-27.28-29), mégis fennmarad a kérdés:

- A prostitúció önmagában (a Ter 38-beli indoktól függetlenül) mennyire volt erkölcsileg elfogadott Izraelben; mikortól számított tiltottnak?

- Férfiak nem-házasságú nőkkel való szexuális kapcsolata milyen erkölcsi megítélés alá esett; mikortól lett tilos?

Válasz: Maga a kérdés tartalmazza, hogy az Ószövetségben több helyen is találkozunk a problémával, de mindenütt elítélték vagy negatív értelemben említették. Majdnem mindenütt találunk kifejezett értékelő ítéletet is, és nemcsak az eset megemlítését. Izraelben lehetséges volt a válás, és létezett a többnejűség is. Jézus a többnejűséget, annak megengedését a keményszívűségre vezeti vissza. (A kutatók többsége szerint Jézus korában Izraelben a monogámia volt az általános, a polygámia kivételnek számított.) Világos, hogy Jézus magára csak a törvény előírására utal. Az ellenfelek viszont nem érvelnek azzal, hogy Jákobnak, Ábrahámnak is több felesége volt. Amikor Jézus azt mondja, hogy kezdetben nem így volt, akkor Isten tervére utal. Isten tervéből hiányzik a prostitúció is, mint annyi minden, ami később megjelent. Jézus beszél arról, hogy mi van az ember szívében. És arról is, hogy a föltámadás után már nincs nősülés. (Ellentétben egy-két rabbi véleményével, akik

szerint még odaát is születnek gyerekek – fájdalom nélkül és egynapos terhesség után.) Jézus tehát egy hermeneutikai kulcsot kínál a probléma normális kezelésére. Ez a kulcs pedig röviden így néz ki: kezdetben nem így volt – az ember szívéből jön elő... – a föltámadás után már nem házasodnak, hanem lesznek, mint Isten angyalai a mennyben.

A prostitúció mindenütt megjelent a világban. Jelen van az Ószövetségben és az Újszövetségben is az emberi bűn következtében. Majdnem mindenütt a pénzszerzés céljából teszik. Se az Ószövetség, se az Újszövetség nem tartja jónak a prostitúciót. Viszont a Biblia mindkét része mutatja Isten irgalmát a prostituáltakkal szemben, anélkül hogy magatartásukat bárhol is dicsérmé. Mária Magdolnát is föl szokták hozni példaként arra, hogy Jézus milyen közel állt a prostituáltakhoz, és mennyire szerette őket. Ez mind igaz, de egyet sokszor kifelejtenek. Nevezetesen azt, hogy Jézus hét ördögöt űzött ki belőle. És ez a köztük levő kapcsolat más jellegét, és főleg tiszta minőségét jelenti. Hasonlóan a házasságtörő asszonynak is azt mondja, én sem ítélek el. Azaz a személyek nem ítélik el, de hozzáfűzi azt, hogy menj és többé ne vétkezzél. Ebben pedig benne van az, hogy nem a házasságtörését nem ítélik el, hanem a bűnös személyét. Magát a házasságtörést elítéli, hiszen ezért mondja, hogy menj és többé ne vétkezzél.

Ha Jézus szavait komolyan vesszük, akkor tiltottnak kell tartanunk, mert ellenkezik az Isten emberről alkotott elképzelésével. Ezért tiltja az Ószövetség minden helye a prostitúciót.

Maga az, hogy a Szentírás ilyesmit megemlít, még nem jelenti, hogy jóvá is hagyná. És főleg nem jelenti, hogy ajánlatosnak is tartaná. A Biblia egy nép életét tükrözi, és ahogyan egy nép életében annyi minden előfordul, úgy a Szentírásban is. Emiatt sokszor botránkoznak a Könyvek könyvén, és egyesek le is értékelik. E tekintetben is egyedülálló könyv. A Biblia nem tussolja el az életben megjelenő problémákat, de szépítetni sem akarja, hanem az embereket realitán nagy bűnösségükben, de jötteteikben is bemutatja (Dávid). Ezzel elének tárja, hogy a legnagyobb bűnösből is lehet még igen nagy szent, de a fordítottját sem zárja ki.

E tekintetben érdekes helyet foglal el Ráháb, Dávid egyik özanyja – így Jézus özanyja is. Ráhábról Józsué könyve elmondja, hogy kicsoda (Józs 2,1-21; 6,17. 23). Most ne menjünk bele abba, hogy Jerikó meghódítása mennyire értékelhető történeti híradásnak, és hogy Ráháb tekinthető-e történeti személynek. Ez ugyanis kérdésünket és problémánkat lényegében nem érinti. Ráháb története mutatja, hogy még egy prostituáltat sem taszít el Isten, sőt föl is használhat terve megvalósítá-

sa érdekében. A József könyve nem bűnös tevékenysége miatt dicséri, hanem azért, hogy prostituált volta ellenére is tud Isten akarata szerint cselekedni. Ezzel aláhúzza a bibliai híradás, hogy Isten előtt nincs elvesztett ember. A Szentírás nem foglalkozik Ráháb utóéletével, hogy életét hogyan fejezte be. Életének egy adott pillanatában viszont fölismer-te az üdvösség óráját, és aszerint cselekedett, és ezt emeli ki a Biblia. Nem titkolja el, hogy ki volt. Ezzel a példával nyitva hagyja minden bűnös foglalkozást üzőnek az utat a megtérésre, és a szentté válásra. Jézus mondásaiban az utcanők és a vámosok közelebb kerülhetnek Istenhez, mint az önelégültek és a magabiztosak. De azt sem lehet ki-zárni, hogy Jézus ezekkel a mondatokkal provokálni akarja a hallgatóit és a megtérésre fölszólítani. A Zsid 11,31 pozitívan értékeli Ráháb hitét, a Jak 2,25 pedig – a Jakab levélre jellemzően – azt a cselekedetét emeli ki, hogy befogadta a kémeket és más úton bocsátotta el őket.

Izraelben a prostitúciót keményebben ítélik meg, mint az Izraelt kö-rülvevő környező világban. A prostitúció Izraelben jelen volt, és ott is, mint mindenütt pénzért végezték (Ez 16,28-34). Ezekiel itt ugyan me-taforikus értelemben használja a parázna nő képét, de a valós helyzetre mégis következtethetünk, amikor azt mondja: "minden parázna nőnek bért adnak". Támár esete és a próféták némely passzusai (Jer 5,7; Ám 2,7) arra engednek következtetni, hogy voltak olyan korszakok, amikor elharapódzott a prostitúció, tehát a közerkölcsök megromlottak. Bizo-nyos szentírási helyekből rekonstruálható a prostituáltak öltözködése, szokása, tartózkodási helyük és csábítási módszerük (En 5,7; Péld 7,10; Jer 4,30; Jer 3,2; Ter 38,14; Péld 7,12; Józ 2,1; Bir 16,1; Jer 5,7; Iz 23,16). A próféták viszont és a bölcsességi irodalom`is tartja magát a Lev és a MTörv szigorú megítéléséhez. Ezek pedig így néznek ki:

Lev 19,29: "Lányodat ne add paráználkodásra, hogy gyalázatossá ne legyen az ország, s meg ne teljék gonoszsággal."

A MTörv 23,18k : "Ne akadjon parázna nőszemély Izrael lányai között, se parázna férfiszemély Izrael fiai között. Ne ajánld fel parázna nősze-mély bérét, se eb árát az Úrnak, a te Istened házában , bármi legyen is az, amit fogadtál, mert mindkettő utálatosság az Úr, a te Istened előtt."

Sír 19,2: "Bor és nők tévútra viszik a bölcseket, arcátlanná válik, aki kikezd a rossz nőkkel."

Sír 9,6: "Ne add össz magadat feslett nőszeméllyel, nehogy kiforgas-son az örökségedből."

Péld 29,3: "aki feslett nőt tart, elveri vagyonát."

Konkrétan nézve tehát mind a prófétai irodalom, mind a bölcseségi irodalom negatív véleménnyel van a prostitúcióról. Isten Izraelt szent népnek gondolta el. Ez a szentség abban is megmutatkozik, hogy a papok és családjuk tisztaságára még nagyobb gondot fordítottak:

A pap lányát, ha parázñaságon érik, s így atyja nevét megszenteltelenti, tűzben égessék el (Lev 21,9).

A pogány népeknél létezik még a szakrális prostitúció is, és a bevétel a templom-kasszába folyt be. Izraelben ez tilos (MTörv 23,18k). Asera vagy Astarte (a szerelem istennőjének) kultusza ugyan fölütötte a fejét egy-két király idejében – főként Jeruzsálemben, mégis a legmeszszemenőbben üldözték, mert ilyesmi Jahve szentségével mindig is összeegyeztethetetlen volt. Az viszont igaz, hogy a törvény és a gyakorlat bizonyos eltéréseket mutatott, hiszen az ásatások során majdnem minden városban kerültek elő Asera szobrocskák. Ez arra enged következtetni, hogy ez a pogány kultusz, a kultikus prostitúció (1Kir 11,5; 2Kir 23,13; 1Kir 15,13; 2Kir 21,7; 2Krón 33,3k; 1Kir 14,23; 15,12.14; 22,47; 2Kir 23,7) a lakosság körében váltakozó mértékben, de előfordult. Ehhez talán mentségül annyit hozhatunk föl, hogy mi is gyakran messze elmaradunk Isten törvényeinek a kívánalmától. De Isten mértékadó óhaja és a próféták illetve a Törvény szava ezeket a vallási praktikákat igen keményen elítélte (MTörv 23,18-19). A legmélyebb megalázásnak számít, ha valakinek azt mondják vagy kívánják, hogy a felesége céda nő lesz. Ezzel fenyegeti meg Amosz Jerobeámot (Am 7,17).

– Férfiak nem-házias nőkkel való szexuális kapcsolata milyen erkölcsi megítélés alá esett; mikortól lett tilos?

Először is tisztázni kell, hogy mit jelent a nem-házias nő. A nem-házias nő özvegyet, más feleségét, hajadont vagy rabszolganőt jelent. Ezzel a négy esettel van dolgunk. A rabszolganóval szemben elkövetett szexuális bűn enyhébb megítélés alá esik (Lev 19,20). Az özvegyeségen elsősorban a rokonság segítő odafordulásával próbáltak segíteni. Ez odáig ment, hogy a törvény előírta a sógorházasságot (goélátust). Főként arra az esetre, ha az elhunyt férjnek még nem volt fiúgyermek utóda (MTörv 25,5-10). A férj elhunytával az özvegy visszament, ha nem volt goél (kiváltó sógor), apja házához. Az is előfordult, hogy nem volt erre lehetőség. Az özvegy ilyenkor nehéz helyzetbe került. Ezért védik a próféták – és természetesen Isten is – állandóan az özvegyeket és velük együtt az árvákat is (Iz 1,17; Jer 7,6; Zak 7,10; Kiv 22,21kk; MTörv 10,18; 16,11.14; 24,19-21 stb.).

Ha más feleségét vagy jegyesét csábította el egy férfi, azért halállal kellett lakolnia az asszonnal együtt. Viszont úgy tűnik, hogy ezt ilyen szigorúan mégsem vették (ld. Dávid és Uriás esete).

Ha a férfi olyan hajadont csábított el, aki még nem volt eljegyezve, akkor utána feleségül kellett vennie a jegyajándék megfizetése mellett. Ezt a lány apjánál tartották, és ha valami váratlan esemény – netán haláleset – történt volna, vagy egyéb más, akkor ez egyfajta életbiztosítás volt az asszony számára. Ez nem a menyasszony vételárát jelentette, hanem realista módon a kiszámíthatatlan jövőben egyfajta biztonságot. Utána a férfi az így szerzett feleséget sohasem bocsáthatta el. Ha azonban a férfi nem volt hajlandó a házasságra, akkor számíthatott a megszegyenített család részéről a bosszúra. Még abban az esetben is előfordulhatott a bosszú, ha feleségül vette, mert a lánytestvér fivérei nővérük vagy huguk megerőszkolását súlyos sértésnek érezték. Ezzel az esettel találkozunk Simeon és Lévi bosszúja esetében, amikor Dina meggyalázásáért vérengzést rendeznek a szichemiek körében, akik akkoriban nem-zsidóknak számítottak, de a körülmetélést Hémor kedvéért a vérengzés előtt már fölvtették, tehát Dináért már jogtalan volt a bosszú (Ter 34). A törvény bizonyos eseteket hidegen mérlegelhet, de a heves indulat az embereket ellenkező cselekvésre is ragadhatta.

Témánkkal az Ószövetség 3 nagy törvénykorpusza foglalkozik: a szövetség-könyve (Kiv 20,22-23,33), a szentségtörvény (Lev 17-26) és a deuteronomista törvény (MTörv 12-26). Ezek a törvények nagyon egyértelmű nyelven beszélnek. A házasság előtti nemi "kalandnak" házassággal kellett végződnie. A házasságtörés elvileg halálbüntetéssel járt. (Ilyen szankció mellett, kivált a férjes asszony részéről, nehezen képzelhető el a szerető tartása.) A szabad nővel folytatott nemi viszonynak is házasságba kellett torkollnia.

Mikortól lett tilos? A fentebb említett törvénykorpuszok magjukban nagyon régiak és szigorúbbak más népek hasonló törvényeinél. A törvénykorpusz jelenlegi formájában a fogság idején vagy utána lett rögzítve. A törvénynek ezzel a szigorával valószínűleg csak ritkán léptek föl. Dávidot - Batszebával együtt - a házasságtörésért nem kövezik agyon. Amon és Támár "vérfertőző" kapcsolatát sem büntetik halállal, hiszen itt a törvény ráadásul csak tiltja, de nem szankcionálja (Lev 18,6-18). Maga Dávid király el is akarja simítani az ügyet (2 Sám 13,1-37). Támár bele is menne abba, hogy féltestvérével háljon, csak előtte az apa beleegyezését kellene kikérni, amit még valószínűnek is tart, hogy megkapnának (2 Sám 13,11-13). Annál bosszúsabb, hogy a nemi aktus után Amon elzavarja. Először Absalom sem fogja föl tragi-

kusan a történeteket. Dávid pedig nem mer semmit sem lépni. Közben Absalom lelkivilága megváltozik. Most egyből tragikusnak látja a dolgot, bosszút áll, és megöleti testvérét, Amont (2 Sám 13,23-37). A törvény irányelveihez jelen esetben még a vérrokonok sem tartották magukat. Elképzelhető, hogy idegennel szemben a sértett önértet még lobbánékonyabb tettekre ragadtathatta magát. Nehéz eldönteni a "mikortól lett tilos" kérdést, hiszen az emberek erkölcsi érzéke más és más lehet. Másképpen gondolja Dávid, és másképpen Absalom. A pátriárkák korában játszódó Dina meggyalázásánál más véleményen van Jákob, és más véleményen van Lévi és Simeon (Ter 34). A történetek tehát azt mutatják, hogy kezdettől fogva jelen van egyesek mérsékeltebb, de mások szigorúbb megítélése is a Bibliában.

Az Ószövetség ezeket a kihágásokat normális mederbe akarja terelni a házasság segítségével. Hogy a valós élet nem mindig e szándék szerint zajlott, az kiderül a próféták ostorozásából, ahogy fentebb is láttuk a prostitúcióval kapcsolatban (Jo 4,3). Ez azonban az ember bűnre hajló természete miatt van így. Ebből a bűnös természetből ma sem lehet erényt csinálni, és a Biblia sem teszi. A Szentírás viszont ismeri a megtérés lehetőségét – minden helyzetben. Talán egy esetben maga Pál apostol is túllő a célon, amikor azt mondja:

Ne ejtsétek tévedésbe önmagatokat: sem paráznák, sem bálványimádók, sem házasságtörők, sem kéjencek, sem férfiakkal paráználkodó férfiak, sem tolvajok, sem kapzsig, sem rablók nem részesülnek az Isten országában (1 Kor 6,9-10).

Szent Pál apostol szavai viszont érthetőek, mert a görögök különösen is szabad erkölcsűek voltak, és így nem is csodálkozhatunk a szigorú hangvételen. Egyetlen bűnkatalógusában sem említi első helyen a paráznaságot, csak itt. Szólon görög földön már Kr. e. 594-ben fölállítja az első nyilvános házakat. A "korintusi lány" kifejezés egyenlő volt a "kéjnével", a "korintusi fiú" pedig "kéjné-vadászt" jelentett. Ha valakire azt mondták, hogy "korintusi módon él", azzal arra céloztak, hogy az illető parázna életet folytat. Sztrabón is följegyezi azt a szállóigét, "hogy nem mindenki hajózhatik Korintusba". Ez a kifejezés is a szabad szerelemre, a prostitúcióra és a bordélyházra céloz, ahol az emberek könnyen elveszítették a pénzüket, de az egészségüket is. E közegben nem meglepőek az apostol keményebb szavai, viszont Pál e szigorú megítélése is ismeri a megtérés és a megváltozás lehetőségét, mert így folytatja: *Bizony, ilyenek voltak néhányan; de megmosakodtatok, megszentelést nyertetek, és megigazultatok az Úr Jézus Krisztus nevében, a mi Istenünk Lelke által (1 Kor 6,11).*

Nagy József

Hírek az erdélyi Katolikus Magyar Bibliatársulat életéből

A szerző biblikus professzor, a KMB vezetője

A Katolikus Magyar Bibliatársulat (KMB) nevében szeretettel köszöntöm Erdélyből a Jeromos-füzetek lapjain keresztül a biblikus apostolkodást szívügyének tekintő valamennyi magyar olvasót, és egyben a Szent Jeromos Bibliatársulat tagjait, munkatársait is. Régóta várnak beszámolót életünkről a folyóirat szerkesztői, és végre eljött az ideje, hogy legalább röviden hírt adjunk magunkról.

Társulatunk, a KMB jelenleg közel 300 taggal rendelkezik. Ezek többnyire székelyföldiek, de vannak szétszórta Erdély minden részéből, még a Bánságból is. Már hagyománnyá vált, hogy számukra évente szervezzünk egy négy napos találkozózt (a „*KMB-Vakációt*” nyáron, ahová általában 50 - 60 személy szokott eljönni), valamint ősszel és tavasszal egyszerre hat helyen félnapos *körzeti találkozók*at, mindenre: „szakmai” továbbképzésre, munkaprogram megbeszélésére stb. Az aktívabb tagok (a tagságnak majdnem egyharmada) rendszeresen számítanak már ezekre a programokra, igazi újjáéledést, megerősödést jelentenek számukra.

A biblikus apostolkodás célja, hogy mind többen olvassák, megértsek és éljék Isten ígését. Ilyen értelemben munkánk igazi gyümölcsének azt tekinthetjük, hogy Erdélyben szétszórta már több mint hatvan olyan biblikus program létezik, amelyet Társulatunk tagjai vezetnek, vagy amelybe aktívan bekapcsolódnak. Emellett a KMB Erdélyben már közismert fogalomná kezd válni. Sokan tudják, mivel foglalkozik, még ha munkájába nem is akarnak aktívan bekapcsolódni (többnyire azért, mert idegen számunkra még a Biblia világa).

Munkánk majdnem teljes egészében lelkipásztori jellegű. Megalakulásunktól kezdve évente legalább egyszer szerveztünk *bibliaapostol - szemináriumot* (bibliakör- vezetőképzőt). Egy idő után csökkent a jelentkezők száma. Megértettük: először érdeklődést kell keltenünk a hívekben a Biblia iránt, hogy akarják olvasni közösen is, és így majd legyen szükség számukra vezetőre. Ezért kezdtünk plébániákra járnival, hétvégén bibliai „*alapkursusokat*” tartani, amelyek nyomán általában

mindenhol megmaradt egy kis bibliaolvasó csoport. Ezen alapkursusok sikere nagy mértékben attól függ, hogy a helyi plébános mennyire kapcsolódik be legalább háttérből a program előkészítésébe, illetve utána mennyire viseli gondját a gyümölcsöknek.

Úgy tűnik, hogy az elkövetkező időkben kezdők részéről még rövidebb programok iránt van érdeklődés. Bibliás (lelki) napokat, délutánokat kell tartanunk, ahol a résztvevők megízlelhetik: a megszokottnál sokkal „igazibb” és sokkal inkább életet fakasztó vallásosság az, amikor Istennel az ő igéjét hallgatva tartunk kapcsolatot.

Ezzel párhuzamosan Erdély-szinten kezdtünk felkínálni bibliás hétvégét külön felnőtteknek és fiataloknak. E programoknak találkozó-, illetve lelkigyakorlat-jellegük van, és a résztvevők közben ösztönösen felfedezik az Ige szépségét és értékét. Felnőttek számára tavaly novemberben tartottuk meg először Csíksomlyón, a Jakab Antal Tanulmányi Házban mintegy harminc résztvevővel. Címe ez volt: *Kutatjuk életünk forrását. Vízzel kapcsolatos bibliai helyek által kínált élettapasztalatok fényében elmélkedések, közös megbeszélések, csoportmunka stb. révén életünk sikerének forrásai után kutattunk igazi sikerrel. A résztvevők lelkesedésétől bátorodva március elejére ismét meghirdettük ugyanezt a programot, és az előzetes bejelentkezések alapján már huszonöt résztvevőre számíthatunk. Fiataloknak pedig „kísérleti jelleggel” hasonló találkozót tartottunk tavaly nyáron *Aki szeret, Istentől született* címmel. Harminchatan vettek részt. A tapasztalat alapján a munkacsoport belátta, hogy képes az Igét fiatalok hangján is megszólaltatni. Számukra idén május elejére és június első felére három tábort hirdettünk meg, ahová mintegy kétszáz fiatalt várunk.*

Sajátos reménység a társulati munka jövője számára a „KMB-Brigád” a gyulafehérvári papnevelő intézetben. Szentírásanár vagyok ugyanis itt, és önkéntes jelentkezők számára, akiket érdekelt a biblikus apostolkodás ügye, felkínáltam egy sajátosan biblikus munkára felkészítő szemináriumot. Legalább három éve ismétlődik ez a program. Idén 32 papnövendék kapcsolódott be, a szeminaristáknak majdnem egyharmada. Közben egyesek papok lettek, és heten közülük társulatunkkal konkrétan együttműködve indítottak biblikus programot egyházközségükben. Épül tehát a papok részéről a „háttértámogatás”.

Közölt már hírt a Jeromos-füzetek arról, ami társulatunk életében tavaly a legnagyobb eseményt jelentette. Sikertült Marosvásárhelyen megvásárolnunk egy három szobás lakótelepi lakást, ahol bibliaközpont indul a társulat belső ügyeinek adminisztrálására. Habár tavaly

május óta már elkezdődött benne az élet, Jakubinyi György érsek úrnak csak decemberben sikerült meglátogatnia. Köszöntő szavak helyett héberül imádkozott egy olyan „beráhát”-t, melyet vallásos zsidó akkor mond el, mikor igen nagy öröm éri. Láttuk, hogy valóban örvend az érsek úr. És öröm volt számunkra is, hiszen valójában ő akarta, hogy megalakuljon a KMB, és azóta is szívügyként tekinti létünket.

A vásárhelyi házban azóta zajlanak a programok. Egyelőre elsősorban a helybéli „bibliások” körét szeretnénk erősíteni, hogy gyarapodjék a munkatársi csoport, hiszen szükség van erre a társulat működési körének nyomán. És, hála Istennek, van érdeklődés! Előfordult már, hogy szomszéd lakásból kellett székeket kérnünk, mert nem volt elég ülőhely.

Február 16-18 között a körzeti felelősöket hívtuk találkozóra a házba. (Igen, lassan „a ház” néven ismert ez a bibliaközpont a társulat tagjai körében). Igazi apostoli csapat volt jelen Júdás nélkül: pontosan tizenegyen voltunk. És a Mester, aki jelen volt körünkben, akit hallgatunk, fellelkesített bennünket. Tavaly a gyulafehérvári főegyházmegye színódust tartott, melynek nyomán lassan kezdődnek a tervezetések, szervezkedések a megújulás érdekében. Mi néhányan azonban beláttuk a hétvége alkalmával, hogy igazi megújulás egyházmegyénkben csak akkor indul el, ha az emberek belülről kezdenek el megújulni. Ha hallgatják, befogadják az Igét, és hagyják, hogy Krisztus életükké legyen. Ehhez pedig mind több olyan apostolra van szükség, aki „megtöri a hívők számára az Ige kenyerét”. Lelkesedéssel indultunk szét tehát Erdély különböző pontjaira belátván, hogy munkánk alapvető jelentőségű, még akkor is, ha nem hoz annyira könnyen és annyira látványosan sikereket, mint más jellegű egyházi programok. Alapvető jelentőségű, mert az *igazi* megújulást szolgálja.

Hálás köszönet minden segítségért, amit az évek során, amíg ide fejlődtünk, a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat részéről kaptunk. Habár politikailag határok választanak el bennünket, és állami közgazgatás terén is különálló intézmények tagjai vagyunk, ugyanazon nép szolgálatában lélekben egy közösségben tudjuk magunkat, és együtt akarunk dolgozni minden anyaországon belüli, vagy kívüli magyar bibliaapostollal.

Társulatunk életéből

Kissé megkésve csak most tájékoztatjuk Társulatunk tagjait és olvasóinkat a következőkről:

Az ügyvezető elnök javaslatát elfogadva Társulatunk 2000. évi közgyűlése **Dr. Thorday Attilát ügyvezető elnökhelyettesé választotta.** Thorday Attila a Szegedi Hittudományi Főiskola biblikus tanára, és eddig is aktív részt vállalt továbbképzési munkacsoportunk munkájában, és számos biblikus cikke jelent már meg Füzetünkben. Ügyvezető elnökhelyettesként – az eddigieken túl – az ügyvezető elnök munkáját segíti a Társulat ügyeinek intézésében, emellett Füzetünk szerkesztésében is segítségünkre van, mint a szerkesztő bizottság tagja. Szeretettel köszöntjük őt a Társulat vezető testületében.

A budapesti Jeromos-esték keretében dec.13-án **Harrach Péter** szociális és családügyi miniszter elsősorban nemzeti jövőnk döntő kérdéséről, a családok megerősítéséről beszélt (szép családi élet, családbarát környezet, anyagi feltételek); ezzel összhangban kell lennie a munka társadalmi megbecsülésének; kulcskérdés cigány középosztály kinevelése is. Jan.10-én **Fröhlich Ida** egyetemi tanár, dékán a Kumránban talált nem-szentírási könyvekből jellegzetes példákat ismertetett a Jézus-korabeli zsidóság hitére és az esszénus közösség életmódjára vonatkozólag. Febr.14-én **Tajdina József** plébános, pápai káplán elénk tárta azt, amit az evangéliumok alapján megtudhatunk Jézus nevelői egyéniségéről és módszereiről, követendő példaként családjaink, iskoláink, közösségeink, hitoktatásunk számára. Márc.14-én **Török József** egyetemi tanár az ősmagyarok megtéréséről szóló előadásában számos új, sokunk számára új és izgalmas információt nyújtott.

A következő Jeromos-esték programjai (mindig 18 órai kezdettel, a Bibliaközpontban, Bp. VI., Teréz krt. 28. I. em. 6-7.): *április 4-én* (kivételesen első szerdán!) **Kocsi György** teológiai professzor „A Genézis szerkesztésének szempontjai” címmel, *május 9-én* **Jobbágyi Gábor** egyetemi tanár „Törvény és erkölcs kapcsolata az abortusz-kérdésben” címmel tart előadást. *Június 13-án* este 6-kor **hálaadó szentmisével** és kötetlen beszélgetéssel zárjuk a félévet.

* * * * *

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 5-6-ig a Bibliaközpontban imaórát tart, hogy Isten áldását ki-
esdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Ta-
gunk, Jótévőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük,
a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

A szentségimádások időpontja és az elmélkedések témája: JÉZUS
KRISZTUS UGYANAZ TEGNAP, MA ÉS MINDÖRÖKKÉ: máj.
18.: Fil 4,4-7; jún. 1.: Mt 5,17-18; jún 15.: Mt 7,24-25; jún. 29.: Mt
9,35-37; júl. 13.: Mt 10,39; júl. 27.: Mt 11,25-27; aug. 10.: Mt 11,28-
30; aug. 24.: Mt 12,15-21; szept. 7.: Mt 12,33-37.

*Az a támogató együttműködés, amely megnyilvánul Társulatunk
Tagjai és füzetünk Olvasói részéről levelek, javaslatok, kritikák,
kétkézi segítség, ima, tagdíj, adomány és még sok más formában,
igen nagy örömmel tölt el, és ezúton is szeretném mindezt a magam
és mindannyiunk nevében ismételten szívből megköszönni!*

Tarjányi Béla

Újdonság!

Biblikus Írások sorozatunk ötödik köteteként megjelent

Mócsy Imre S.J.

AZ EVANGÉLIUMOK HITELESSÉGE

c. írása. Ára: 640 Ft.

A 168 oldalas kötetet 1959-ben fiatal papok kérésére írta a
kiváló biblikus professzor – két börtön között éppen szabadlá-
bon –, hogy eligazítást nyújtson számukra a Biblia, mindenek-
előtt az evangéliumok hitelességét illetően. Mócsy páternek ez
az írása is (a „Mi a Biblia” c. kötethez hasonlóan) illegálisan
gépelve terjedt a fiatalok körében.

A Zsinat (és a Dei Verbum) előtt készült, mégis rendki-
vül hasznos és felemelő olvasmány ma is minden Szentírást
szerető ember számára.

SZERETETTEL AJÁNLJUK KIADVÁNYAINKAT:

Ó- és ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS (Káldi-Neovulgáta). Ára 1400 Ft

ÚJSZÖVETSÉG és ZSOLTÁROK (Káldi-Neovulgáta). Ára: 980 Ft.

*Plébániák, hitoktatók, egyházi közösségek a Bibliaközpontban
kezdvezményesen hozzájuthatnak:*

Szentírás: a helyszínen készpénzért 990 Ft, postai szállítással 1050 Ft.

Újszövetség és Zsoltárok: készpénzért 790 Ft, postán 830 Ft.

A STUTTGARTI KISKOMMENTÁR

eddig megjelent kötetei:

J. Kremer, **2. KORINTUSI LEVÉL**, SKK 8. Ára: 520 Ft

W. Radl, **GALATA LEVÉL**, SKK 9. Ára: 440 Ft

B. Mayer, **FILIPPI és FILEMON LEVÉL**, SKK 11. Ára: 420 Ft

O. Knoch, **1. és 2. TESSZALONIKI LEVÉL**, SKK 12. Ára: 380 Ft

P.-A. Seethaler, **1. és 2. PÉTER LEVÉL, JÚDÁS LEVÉL**, SKK 16.

Ára: 580.- Ft

BIBLIKUS ÍRÁSOK sorozatunk:

SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT AZ EGYHÁZBAN, BIR 1. Ára: 380 Ft

Mócsy Imre S.J., **MI A BIBLIA? BIR 2.** Ára: 420 Ft

Tarjányi B., **BIBLIKUS TEOLÓGIA – Tanulmányok, BIR 3.** Ára: 560 Ft.

Gyürki László, **A BIBLIA FÖLDJE – MAGYAR SZENTÍRÁS-
FORDÍTÁSOK, BIR 4.** Ára: 420 Ft

Mócsy Imre S.J., **AZ EVANGÉLIUMOK HITELESSÉGE. BIR 5.**

Ára: 640 Ft.

E g y é b: **BIBLIATUDOMÁNY CD** (Káldi-Neovulgáta Biblia,
konkordancia, 35 biblikus könyv, 600 kép). Ára: 8000 Ft

Vágvölgyi Éva, **CSENDES PERCEK.** Ára: 580,- Ft.

Vágvölgyi Éva, **AZ ARANYVIRÁG – Mesék kicsiknek és nagyoknak (3.
kiadás).** Ára: 540,- Ft.

A. Hecht, **KÖZÖS UTUNK A BIBLIÁHOZ, 2.,** bővített kiadás, (Szt. J.
Bibliatársulat, 2000). Ára: 280,- Ft.

Opálény M. – Balázs K, **KONKORDANCIA, Újszövetségi szövegmutató
szótár.** Ára: 2000 Ft.

Isten Szava

Éves hozzájárulás 600 Ft (+ postaköltség)

A fény

Először van a fény,

Aztán a látás,

Aztán a szó,

Aztán az értés

És újra fény.

(Van Ő, a Fény.

Meglátom Őt.

Kimondom Őt.

Te megérted

És meglátod Őt.)

Havva

örökre megmarad
